

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Husitská teologická fakulta

ZDISLAVA Z LEMBERKA
(postavení ženy ve středověku)

Bakalářská práce

Vedoucí práce:
ThDr. Jaroslav Hrdlička

Autor práce:
Štěpánka Šolcová

Ústí nad Labem 2020

Poděkování

Děkuji ThDr. Jaroslavu Hrdličkovi za přínosné připomínky k této práci a také za doporučení vhodné literatury k tématu práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Zislava z Lemberka (postavení ženy ve středověku)“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Ústí nad Labem dne 22. 2. 2020

Štěpánka Šolcová

Anotace

Ve své práci jsem se snažila nastínit život různých vrstev žen a jejich postavení ve středověké společnosti. Pokusila jsem se obecně přiblížit dobu středověku, vyvrátit určité zažité nepravdy, popsat vznik a rozlišení mnišských řádů, hlavně pak dominikánů, a to vše dát do souvislosti s působením Zdislavy z Lemberka.

Klíčová slova

Středověk, žena, klášter, řád, mnich, Zdislava, Lemberk.

Annotation

In my work I've tried to outline the life of different classes of women and their status in the middle age society. I've also tried to approximate the medieval times, disprove some known myths, describe the origins and the distinction of monastic orders, mainly dominicans, and put all of that into context with the working of Zdislava from Lemberk.

Keywords

The middle Ages, women, monastery, order, monk, Zdislava, Lemberk.

OBSAH

Úvod.....	6
1. Společnost a církev za Zdislavina života.....	9
2. Postavení ženy ve středověku.....	18
3. Zdislavina životopis.....	25
3.1. Rodiče.....	25
3.2. Zdislava.....	26
3.3. Sourozenci.....	26
3.4. Manžel a děti.....	27
4. Působení Zdislavy a druhý Zdislavina život.....	28
4.1. Lemberk.....	29
4.2. Jablonné v Podještědí.....	30
4.3. Český Dub.....	34
4.4. Zdislava a sv. Anežka Česká.....	37
4.5. Svatořečení a pocty.....	39
4.6. Inspirace pro beletrii.....	41
5. Dominikáni.....	42
5.1. Dělení řádů obecně.....	42
5.2. Dominikáni.....	43
5.3. Dominikánky.....	45
Závěr.....	49
Seznam použité literatury.....	50
Přílohy.....	52

Úvod

Práce je zaměřena na osobnost Zdislavy z Lemberka a postavení ženy ve středověku, s rámcovým přesahem do současnosti z pohledu sester dominikánek. Čerpala jsem jak z dostupné literatury, případně dalších zdrojů, tak i z vlastní návštěvy míst spojených s osobou Zdislavy z Lemberka (Jablonné v Podještědí, Lemberk a Český Dub) a z osobního setkání se sestrami dominikánkami.

Postavení a úděl ženy ve středověku byly, stejně jako celá středověká společnost, ovlivněny křesťanstvím, respektive v té době nejvyšší autoritou – katolickou církví. Ženy se postupně snažily začlenit do církevní komunity a svým chováním formovat svou novou roli a své nové postavení ve společnosti. Toto úzce souviselo s jejich postavením v rodině, event. se odráželo i od přístupu ke vzdělání.

„V raně i vrcholně středověkém školství měla výsadní postavení latina. Byla liturgickou řečí západního křesťanstva i mluvou vzdělanců. Klášterní školy tvořily základní typ vzdělávacích zařízení, později jim pak ale konkurovaly školy při biskupských či arcibiskupských katedrálách. Posléze se pak těžiště výuky přenášelo do větších městských středisek, kde vedle katedrálních škol působily i školy farní a počínaje 13. stoletím též vzdělávací centra mendikantů. Nicméně určujícím pilířem vysokého školství se časem stávaly univerzity (studia generalia), vznikající v jisté opozici proti dosavadním školám klášterním a biskupským.”¹

Do počátku 12. století přetrvával názor, že žena je slabá a ve všem plně podřízená muži (nejprve otci, posléze manželovi). Její hlavní úlohou měla být role manželky a rodičky. Obecně se mělo za to, že žena nikdy nemůže dosáhnout kvalit jako muž, a to ani fyzicky ani rozumově. V tomto duchu měl tedy muž za úkol ženu vychovávat a poučovat, a to například i za cenu jejího bití. Tento fyzický trest byl ve středověku zcela běžnou formou výchovy, hlavní

---

¹ZEMLIČKA Josef. Přemysl Otakar I., Svoboda, Praha, 1990, s. 294 – 295.

byla vůle muže. Výrazného zlepšení se ženy nedočkaly ještě ani v době husitské. Muž (manžel, otec, bratr, hospodář) mohl použít tvrdšího tělesného trestu vždy, pokud usoudil, že žena je náchylná ke špatnému chování, aby ji zabránil v nectnostech a ve zlu. Ženy přitom byly často bity nejen pruty, holemi, důtkami, ale i sekyrami, kordy a nožemi. Nebylo tedy jistě výjimkou, když pak žena po takové „výchově“ ochrnula nebo zemřela. Lenderová ve své knize Eva nejen v ráji popisuje výsledek církevního soudu v jednom manželském sporu: *„Církevní soud rozhodl o zachování manželství s tím, že muž sice nemá bít ženu železnými nástroji jako je sekyra, ale nicméně tak může činit pro její špatnost prutem, holí a důtkami nebo ji tahat za vlasy.“*²

S rozvojem mariánského kultu se začíná pohled na ženu pozvolna měnit. V rodinném prostředí ženy postupně přejímají vedení domácnosti a zodpovědnost za chod domácnosti (dělba práce, zajišťování zásob atd.), ale začínají se uplatňovat i v charitativní oblasti a v ošetrovatelství. Do církevního života se ženy zapojují prostřednictvím řeholního života, rozvíjejí se ženské klášterní komunity. Tuto novou úlohu však musí nadále skloubit s rodinným životem.

Tato začínající emancipace je dobře patrná v životě Zdislavy z Lemberka, která svůj rodinný život dokázala skloubit s péčí o nemocné a potřebné a položila tak základy ošetrovatelství a špitálnictví. V souvislosti s jejím životem a odkazem nelze vynechat ani osobnost sv. Anežky České ani řád sester dominikánek.

Osobností Zdislavy z Lemberka se mnoho prací nezabývá, literární prameny jsou velmi skromné, nezachovalo se ani mnoho písemných záznamů. Mezi historické prameny lze zařadit i záznamy ve starých kronikách, například zmínku z Kroniky kláštera Žďárského (ze 14. století), ale hlavně pak zápis v Kronice Dalimilově. V cizojazyčné literatuře je o osobě Zdislavy z Lemberka zmínka například v teologickém lexikonu z roku 1965.³

---

²LENDEROVÁ Milena a kol..Eva nejen v ráji, Karolinum, 2002, s. 27 – 28.

³HOFFMAN Konrad, Zdislava in: Lexikon für Theologie und Kirche, 1965, s. 1316.

V první kapitole své práce jsem nastínila dobové pozadí společnosti a církve za Zdislavina života. Na tuto úvodní kapitolu navazuje kapitola druhá o postavení ženy ve středověku, kde je hlavní důraz zaměřen na středoevropskou ženu z vyšších kruhů ve 13. století, okrajově měšťankám, vesničankám, ženám na okraji společnosti a rovněž se kapitola věnuje institutu manželství. Kapitoly třetí a čtvrtá popisují Zdislavin život, její působení a její druhý život a kapitola pátá je exkurzem do řádu dominikánů a působení sester dominikánek.

1. Společnost a církve za Zdislavina života

Téma této práce je časově zasazeno do středověku. Proto se krátce zaměřím na obecné vysvětlení pojmu „středověk“. Jak bude dále naznačeno, nejedná se o zcela jednoznačný časový rámeček a charakteristika tohoto období dějin je složitější, než jak je známá v obecném povědomí naší společnosti. Období středověku bývá nejčastěji vymezováno 5. až 15. stoletím, přičemž se obecně dále člení na středověk raný (5. až 11. století), vrcholný (11. až 13. století) a pozdní (14. až 15. století). V oblasti kultury a umění se pak středověk dělí na epochu předrománskou, románskou (raný středověk) a gotickou (vrcholný středověk). V samotném pojmu a v jeho vymezení je možné vysledovat jisté kritické napětí. Název této etapy dějin dali až italští humanisté, kteří porovnávali tuto epochu s antikou a oproti antickému období hodnotili dobu středověku jako věk temný. Ve spojitosti se středověkem se velmi často hovoří o zaostalosti, nepravosti, úpadku a podobně. Přitom ve středověku se formují pevné státy, vznikají evropské národnosti, národní jazyky, utváří se univerzitní infrastruktura a mravní politické hodnoty. Z dnešního pohledu lze středověk vnímat jako jakési dětství evropských národů. Staletí středověku bychom však měli vnímat jako samostatnou historickou hodnotu, protože každá epocha je hodnotná sama o sobě a na jednotlivé etapy dějin nelze aplikovat jednotné měřítko. Ke každému období je potřeba přistupovat kriticky a s určitým odstupem. Tak i na středověk musíme nahlížet v jeho vlastních podmínkách a odhalovat jeho vnitřní strukturu. Středověcí křesťané chápali historický vývoj úplně odlišně než člověk naší doby. Existenci světa měli vymezenou jasně danou časovou přímkou, ohraničenou dvěma body, a to stvořením světa a posledním soudem (jakýsi univerzalismus ve vědění tehdejšího člověka). Dějiny spásy byly hlavním aspektem, kterým středověká Evropa žila. Čas a prostor byly pro tehdejšího člověka svátostnou povahou, byla zde patrná tendence po určité dějinně spásné globálnosti, kdy ale člověk zároveň zakouší své meze poznatelnosti světa.

Zejména 12. a 13. století jsou obdobím velkých a dynamických změn. „Je patrná snaha o samostatné smýšlení, snaha o osvobození se od centrální církevní a politické autority (všudepřítomnost církve, politické papežství, magicko-svátostné chápání křesťanství, korporativní přežívání zbožnosti), je i obdobím vzpoury proti dosavadnímu tradičnímu způsobu života. Politická moc církve a její vzrůstající bohatství vedly k prohlubování krize, ke stále větší kritice církve a ke snaze o reformu (jednalo se hlavně o odmítnutí modelu vládnoucí církve, výzva k následování života v chudobě po vzoru Krista). K té docházelo především prostřednictvím mnišských hnutí a nových mnišských řádů. Současně ale dochází i k šíření heretických hnutí. Došlo ke zpochybnění dopodud přijímaných církevních dogmat, jedná se dobu kontrastů a neustálého kolísání. Rozvoj měst a zakládání univerzit umožnily růst vzdělanosti a zlepšení ekonomických podmínek a rozvoj laického křesťanství.⁴ Pro názornější představu podoby středověkého města Želička píše: „Města 13. století se všech ohledech lišila od dnešních. Nebyla plošně rozlehlá ani lidnatá. Často trvalo destíky let, než byla dočasná a jednoduchá obydlí prvních osadníků vystřídána kamennou gotickou zástavbou, největší hustotu pak mívalo osídlení kolem náměstí, městský areál vymezovaly hradby. Městskou fortifikaci někde zpevňovaly kláštery minoritů a dominikánů, zatímco městský kostel stál obvykle na rynku či v jeho okolí. Kanalizaci i vodovod středověká města postrádala. Obyvatelé měst nebyli svobodní v plném slova smyslu. Mohli užívat svobod a výsad, ale v právním ohledu podléhali králi, šlechtě či některé církevní instituci.“⁵

Výše zmiňovaná mnišská reforma sahá už do doby 10. století. Je spojena s klášterem Cluny (severně od Lyonu). Pro podchycení pozadí doby a pro její pochopení rovněž nelze v této souvislosti alespoň krátce nezmínit jednu z klíčových postav mnišského hnutí – Bernarda z Clairvaux.

---

⁴HANES Pavel. Dejiny křesťanstva, Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica, 2009, s. 161, 176.
⁵ŽEMLIČKA Josef. Století posledních Přemyslovců, Melantrich, Praha, 1998, s. 285, 300.

Klášter v Cluny založil, v reakci na pokleslý mravní život, v roce 910 vévoda Vilém Zbožný, s tím, že hlavním posláním kláštera bude právě reforma křesťanské společnosti. Důraz měl být kladen na evangelium a askezi. Dávala si však za cíl nejen obecnou reformu klášterů a nápravu života světského kléru, ale i vyproštění církve ze světské moci. Opatem nově založeného kláštera se stal bratr Berno, který tuto pozici zastával až do roku 927. V Cluny se žilo podle zmírněné verze Benediktovy řehole. Bratři sice například dostávali větší porce potravy, mohli o něco déle spát a rovněž spolu mohli více konverzovat. O to větší důraz byl však kladen na dodržování kázně, poslušnosti opatovi, skutečnému zachování panického života. Mniši byli během dne zaměstnáni především duchovní činností, četbou a ručními pracemi. Novicové byli velmi pečlivě a přísně vybíráni a následně důsledně vychováni. Specifická clunijská zbožnost, založená na niternosti, zbožné meditaci, kajícínosti a pokoře, pronikala i mimo kláštery.⁶

Z výše uvedeného je patrné, že reformní snahy byly iniciovány benediktinskými kláštery, které v tu dobu tvořily jedinečné zázemí učenosti a významně ovlivnily vzdělanost církevní i světskou. Ke zlomu tohoto výjimečného, dá se říci monopolního, postavení benediktinů došlo na přelomu 11. a 12. století, kdy vznikají nové skupiny mnišských a rytířských řádů, mimo jiné i řádu cisterciátů, jehož nejvýznamnější klášter se nacházel v Clairvaux (východně od horní Seiny). Byl založen v roce 1115 (papežem schválen v roce 1118) a opatem a předním šířitelem řádu se stal Bernard z Clairvaux (1090-1153). Pocházel z rytířského rodu, roku 1112 do cisterciánského kláštera v Citeaux, zcela se zřekl světa, svůj život plně zasvětil službě Kristu, překypoval zbožností, žil mimořádně asketickým způsobem života. Bernard při šíření svého poslání a pro ovlivňování církevních událostí a politického života využíval svého daru působivého kazatele a úcty, kterou k němu jeho současníci měli (vzhlíželi k němu jako k prorokovi či divotvornému uzdravovateli). Své názory a vůli ovšem prosazoval velmi tvrdě a

---

6ŘÍČAN Rudolf, MOLNÁR Amadeo. Dvanáct století církevních dějin, Kalich, Praha, 2008, s. 266 – 268.

sebevědomě. Kdo měl jiné plány nebo názory, označil jako kacíře nebo pohana.⁷ O jeho působení se ve druhém díle knihy Velké dějiny Zemí Koruny České krátce zmiňuje rovněž Vratislav Vaníček: „*Ideový zakladatel cisterciáků sv. Bernard z Clairvaux (1090-1153) předčil autoritu clunyjských opatů z 10. – 11. století (připravil 2. křížovou výpravu). Vyjadřoval ducha vrcholného středověku: byl mluvčím ideálu pokory, která měla kultivovat vládce i samého papeže, ale směřoval k citové harmonii. V jeho pojetí spásy byla nekonfliktně, poeticky a bez učeneckých zákrutů (všechny dobré skutky jsou projevem Boží milosti) dána naděje na spásu všem, kteří se podílejí na dobré věci.*”⁸

Reforma církve se samozřejmě odrazila i ve změnách ve společnosti jako takové, hlavně v její struktuře. Především měšťanstvo se začínalo opírat o svou hospodářskou sílu a začalo prosazovat své ambice na moci. S tím úzce souvicí i nároky na přístup ke vzdělání. Tato výsada patřila původně jen osobám duchovního stavu. Od 12. století vznikají univerzity (například univerzita v italské Boloni v roce 1158, anglický Oxford v roce 1168 a univerzita v Cambridge v roce 1231), farní a měšťanské školy a zvyšuje se gramotnost obyvatelstva.

Proběhl boj o investiture, nebo-li spor o nadřazenost církevní moci nad mocí světskou, nebo také, jinak řečeno, o vliv na jmenování církevních hodnostářů. Počátky jsou patrné už v clunyjském hnutí, kdy papežové Lev IX. a Mikuláš II. nesouhlasili s dosazováním církevních hodnostářů světskou mocí (tzv. laická investitura), což považovali za svatokupectví (simonii). Panovníci si naopak snažili zachovat moc a možnost ovlivňovat církev. Spor byl vyřešen kompromisem v roce 1122 potvrzením wormského konkordátu. Světskou stranu zastupoval Jindřich V., církev zastupoval papež Kalist II., německý král se vzdal investitury prstenem a berlou a bylo mu uděleno právo investitury žezlem.⁹

O smýšlení a cítění středověkého křesťanstva hodně vypovídají i křížové výpravy. U křesťanů, původně již smířených s tím, že „svatá země“ je v rukou nevěřících, se pod vlivem clunyjské

---

⁷Tamtéž, s. 312 - 313.

⁸VANÍČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, s. 19.

⁹ŘÍČAN Rudolf, MOLNÁR Amadeo. Dvanáct století církevních dějin, Kalich, Praha, 2008, s. 296.

zbožnosti, znovu objevil zájem o Palestinu a Jeruzalém. Uskutečnilo se tedy několik křížových výprav. K první došlo v 11.století za papeže Urbana II., za života svaté Zdislavy pak došlo ke dvěma výpravám, v pořadí šesté a sedmé křížové výpravě. Šestou výpravu inicioval císař Fridrich II. z rodu Štaufů, sedmá výprava byla vedena francouzským králem Ludvíkem IX. Svatým.

České země vždy hrály v evropských dějinách významnou roli. V 10. století měl český stát v Evropě skvělé postavení, lze říci, že byl ohniskem západního křesťanství ve střední Evropě. Toto výsadní postavení si však neudržel trvale. V průběhu dějin postupně ztrácel nebo znovu nabýval území, vymaňoval se nebo znovu upadal pod lenní závislost na říši římskoněmecké (český stát se ale nikdy nestal přímou součástí státního ústrojí Říše a nikdy se jeho lenní závislost nedotýkala jeho vnitřní správy). Kníže Vladislav II. dostal jako první český panovník právo (pro sebe i své nástupce) nosit královskou korunu (1158). Panovnická moc nad českým státem byla dědičná v rodě Přemyslovců. Nebyl ale zatím určen žádný následnický řád, proto docházelo mezi členy rodu k častým a vážným sporům. Tyto boje o trůn, provázené násilnostmi a zmatky, negativně ovlivňovaly zemi. Do těchto sporů významně zasáhl císař Fridrich Barbarosa, který v roce 1182 rozhodl ve sporu dvou Přemyslovců o trůn tak, že jednomu přisoudil Čechy (Bedřich) a druhému Moravu (Konrád Ota).¹⁰ Přemyslovci si upevnili moc a ovládli i církev, která se snaží emancipovat, dochází k opožděné benediktinské reformě (příliv reformovaných německých mnichů). Winter ve své knize Tisíc let duchovního zápasu k tomuto tématu píše: „...Přemysl I. dostal r. 1198 od německého císaře Filipa IV. královskou korunu v dědičné léno. Čech se stal nejmocnějším říšským knížetem, a jeho vnuk, Přemysl II., požadoval již, arciť bez úspěchu, císařskou korunu. Za panování Přemyslovců v XIII. stol. Čechy i Morava skvěle vzkvétaly.“¹¹

Žemlička ve své knize k tomuto období uvádí, že se „*utvářela kulturní krajina dneška, česká společnost nabývala své klasické středověké podoby a i na ni se dalo vztáhnout učení o trojím*

10KROFTA Kamil. Malé dějiny československé, Matices česká, Praha, 1946, s.11 – 13.

11 WINTER Eduard. Tisíc let duchovního zápasu, Ladislav Kuncíř, Praha, 1940, s. 32.

*lidu – kněží se modlili za spásu věřících, rytíř měl mečem hájit mír, víru a spravedlnost, na bedrech rolníků spočívala obživa všech.*¹²

Život Zdislavy z Lemberka spadá do století 13., do doby vlády Přemysla Otakara I. a jeho syna Václava I., v této době se dokončoval koncept české státnosti a upevňovala se moc a postavení Čech v Evropě. Za vlády knížete a později krále Přemysla Otakar I. dochází k nastolení stabilního období vlády. To však brzy prochází proměnou, kdy se po smrti císaře Jindřicha VI. strhává boj o trůn v Říši.¹³ Nelze popřít, že za vlády krále Přemysla Otakara I. se české království opět stává stabilním a silným (mimo jiné dochází i k velkému rozvoji měst). Moc si snaží získat a udržet i pomocí sňatkové politiky, do které byla vtažena také jeho dcera Anežka. V uskutečňování jeho mocenských ambicí jistě sehrál významnou roli také rozvod s jeho ženou Adlétou (kdy ji po téměř dvaceti letech manželství zapudil) a nově uzavřený sňatek s Konstancí Uherskou. Mezi zásadní činy jeho vlády lze považovat ustanovení dědičnosti titulu českého krále – primogenitury (v roce 1215 jmenoval Přemysl Otakar I. svého syna Václava I. za svého nástupce) a výsady možnosti provádět investiture českých biskupů (potvrzeno Zlatou bulou sicilskou v roce 1212). Církev je ale nadále v Čechách podřízena mohučské arcidiecézi. Arcibiskupství pražské se, přes veškerou Přemyslovu snahu, nepodařilo založit. Důvodem byl spor s biskupem Ondřejem (zda bude církev nadále ovládána šlechtou) a dále problém ohledně jeho manželství. Proti nepravostem v církvi vystupovali v Čechách biskup Jindřich Zdík a jeho žák Jindřich Břetislav. Pokud bychom chtěli shrnout zásluhy Přemysla Otakara I., je nutné zmínit, že již ve středověku byl tento panovník respektován jako přední tvůrce silné české monarchie. A rovněž byl již za svého života kladně hodnocen za své vojenské dovednosti, za svou rozvahu, smysl pro kompromis a diplomatické jednání, které posílilo postavení českého státu na evropské politické scéně.¹⁴ Václav I. (zvaný také Jednooký, při jednom z lovů přišel o levé oko) byl ještě za života svého otce korunován v

---

12ŽEMLIČKA Josef. Století posledních Přemyslovců, Melantrich, Praha, 1998, s. 299.

13VANÍČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, s. 65 - 66.

14Tamtéž, s.126.

roce 1228 jako „mladší král“, samostatně začíná vládnout po otcově smrti. Za své vlády se snažil upevnit českou státnost a zesílit její vliv v Evropě. Na vzestupu je také česká šlechta, pokračuje výstavba měst a započatý rozvoj obchodu a řemesel. Po vzoru svého otce podporoval příchod Němců do země a byl prvním, kdo za nemalé finanční částky poskytl privilegia Židům. V letech 1247 až 1250 se český stát ocitl v krizi. Ta byla v počátku významně ovlivněna vzpourou královice Přemysla (Otakara II.), který se hned po svém nástupu do funkce markraběte moravského nechal vtáhnout nespokojenou českou šlechtou do odboje proti svému otci. Válka mezi otcem a synem vypukla v roce 1248, přičemž se úspěchy postupně střídaly na obou stranách, Přemyslovi se dokonce v jednu chvíli podařilo opanovat celé Čechy. Spor byl nakonec ukončen vítězstvím Václava I., kdy u Mostu donutil svého syna ke kapitulaci. Přemysl byl poté krátce vězněn na hradě Přimda, jeho spojenci byli popraveni. Do této domácí války mezi oběma muži byla vtažena i králova sestra Anežka, která se na jejich budoucím vzájemném usmíření významně podílela. Zkušenosti z odboje pak využili dědicové Přemyslova trůnu. Rok 1250 lze v dějinách českého státu považovat za jeden z důležitých předělů, kdy český stát vstupuje do vysoké evropské politiky. Za vlády krále Václava I. a jeho syna Přemysla Otakara II. byly zavedeny zemské soudy, byl obnoven význam dvorských sjezdů šlechty, došlo k další vlně rozšiřování měst a hradů. Tuto dobu lze rovněž charakterizovat válečnickou a územní expanzí a dalším rozvojem nové kulturní a vzdělanecké činnosti.¹⁵

Vzpourou syna proti otci se zabývá rovněž Josef Žemlička, který ji ve svém díle Století posledních přemyslovců popisuje takto: *„Revolta proti králi Václavovi vzešla z těch kruhů české nobility, které neuspokojoval daný stav vnitropolitického rozložení sil. Vedoucí silou byli hlavně župané, hradští úředníci středních a nižších stupňů a šlechtičtí předáci, kteří spojovali kariéru s královcem Přemyslem. Král Václav nadržoval nespokojencům tím, že od jisté doby vyhledával společnost jen několika vybraných oblíbenců. Patřil k nim Bohuslav z rodu*

15VANIČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, s. 318 – 387.

Hrabišiců, Boreš – rovněž Hrabišic, Ojř z Friedberka a později i Havel z Lemberka. Léty nápadně vystávaly některé podivínské rysy královy povahy. Nesporně nadaný muž začal odsouvat vladařské záležitosti stranou. Dával přednost loveckým hrádkům skrytým v hlubokých lesích. Václava ovládla melancholie a pasivita. Nespokojenci volili cestu vzpoury v létě 1248. Zaštitili se Václavovým druhorozeným synem Přemyslem, který tehdy dosáhl asi patnácti let. Král měl pevnější pozice pouze v severních a severozápadních Čechách, kde drželi rozsáhlé statky jeho panští důvěrníci Boreš z Riesenburka (z rodu Hrabišiců) a Havel z Lemberka (z rodu Markvarticů). Zvrat přinesla polovina listopadu, tehdy ušetřil Boreš z Riesenburku porážku Přemyslovým oddílům, které obléhaly Most. I Přemysl se snažil, ale čas pracoval pro otce. Václav dorazil 5. srpna 1249 k Praze a za pomoci měšťanů se zmocnil Starého Města. Vřele ho přivítala sestra Anežka. Přemysl musel vydat Pražský hrad a zřeknout se hodnosti krále. Pokořenému synovi nechal Václav pouze titul markraběte moravského. Královo vítězství zažehnalo nebezpečí dlouhé občanské války.“¹⁶

Pokud hovoříme o středověku, nelze nezmínit jeho sjednocený umělecký směr – gotiku. Tento směr jako jediný (snad jen s výjimkou baroka) dokonale vystihl principy křesťanského vnímání a chápání světa. Nejde totiž jen o architektonický směr. Gotika v sobě spojuje daleko vyšší rozměry a souvislosti, zachycuje konkrétní výraz ducha doby vrcholného středověku. Vyjadřuje filosofické a teologické představy tehdejšího západního křesťanstva, které byly ovlivněny a ovládány universalistickou ideou (vše je dílem Boha, který všemu dává pevný řád, čas lidských dějin je omezený, vše směřuje k věčnosti). Vertikální směřování (vzhůru, k nebesům) je určující linie gotického slohu (štíhlé a vysoké věže chrámů, snaha dotknout se Kristova království). Charakteristický je známý gotický prvek – lomený oblouk, který symbolizuje gesto sepjatých rukou. Katedrály byly zároveň církevními stavbami a zároveň symbolizovaly dějinný zápas Krista s Antikristem, byly obrazem nebeského Jeruzaléma. Gotika má kromě historického významu také určitý vypovídající rámeček morální (kdy nám

---

¹⁶ŽEMLIČKA Josef. Století posledních Přemyslovců, Melantrich, Praha, 1998, s. 95 – 98.

ukazuje hlavní zásady křesťanského chápání světa) a dále rámec teologický a alegorický (počet sloupů chrámu se mohl například rovnat počtu apoštolů apod.). Gotický styl se neuplatňoval pouze pro církevní stavby, ale byly jím inspirovány například i rytířské hrady. Rovněž se uplatnil v uspořádání měst a vesnických areálů, kdy byla všechna města založena v jednotné geometrii, která však zároveň neztrácela hluboký existenciální náboženský cit.¹⁷

---

¹⁷VANÍČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, s. 51 - 64.

2. Postavení ženy ve středověku

Jak již bylo naznačeno v úvodu této práce, ve středověku nelze v otázkách osobních práv hovořit o rovnoprávnosti mezi mužem a ženou. Žena neměla stejné postavení a práva jako muž ani před zákonem, ani jí nepříslušela žádná odpovědnost politická, nemohla zastávat pozice úřední, nemohla získat žádné hodnosti, rodina byla přísně patriarchální. Žena sice nebyla zcela bez práva, ale nesměla samostatně a svéprávně (v dnešním slova smyslu) vystupovat například před soudem a nesměla ani spravovat svůj majetek. Žena sice mohla majetek vlastnit, nemohla s ním však disponovat. Právo nad správou jejího majetku náleželo muži. Svobodně nakládat mohla žena jen se svou osobní výbavou (šaty a šperky). Rovněž byla znevýhodněna při dědickém nebo rozvodovém řízení. Také v otázce mravní čistoty bylo právo k mužům velmi tolerantní. Oproti tomu se od žen (mladých dívek i manželek) vyžadovala mimořádná mravní čistota a naprostá věrnost. Žena se měla pouze starat o chod domácnosti, plně podléhala muži (pánu domu, otci, manželovi, bratrovi...) a jeho vůli. Muž měl ve svém domě pravomoc nejen nad svou ženou, ale též nad ostatními členy domácnosti (nedospělí synové, neprovdané dcery, služebnictvo). Jeho povinností pak ale bylo tyto osoby chránit, popřípadě je i zastupovat před případným soudem. Zároveň je ale také mohl sám trestat, nebo v některých krajních případech i prodat. Toto zažité právo raného středověku se začalo postupně měnit nástupem období středověku tzv. vrcholného, tedy období zhruba mezi roky 1050 až 1250. Roku v ruce s růstem počtu obyvatelstva, se zlepšujícími se majetkovými poměry sedláků, se rozvíjejí venkovské usedlosti, vznikají nové tržní osady, lidé se zároveň stěhují do nově vznikajících měst. Dochází k dalšímu sociálně-právnímu rozdělování vrstev obyvatelstva, a to nejen mezi selským lidem, kdy rolníci stále více protestují proti svým pánům a požadují pro sebe zlepšení poměrů, ale zároveň i měšťané chtějí dosáhnout lepších životních podmínek a více svobody a chtějí výrazně omezit moc vlastníků měst nebo se přímo vymanit z jejich poddanství. Ve městech si lze snadněji zajistit vyšší příjmy, město navíc zaručuje svými hradbami určitou záruku bezpečnosti, nabízí větší

možnost zábavy. Život ve městech se stává pohodlnějším, svobodnějším a je stále více atraktivnějším. Na pozadí těchto probíhajících změn dochází ke zlepšování postavení žen, které tak postupně nabývají větší svobody, a to nejen v běžném životě, ale získávají postupně své místo a svůj význam i na poli církevním. Stejně jako podléhá neustálým změnám společnost, tak i život církevní/řeholní prochází reformami. Je to i doba jistých paradoxů, kdy byla společnost ovlivněna nejen populačním vývojem, ale i četnými epidemiemi moru, které zase naopak zapříčiňovaly vysokou úmrtnost, která se často pohybovala až okolo 30%. Tyto změny, způsobené náboženským neklidem 12. století, však zásadním způsobem ovlivnily postavení žen ve společnosti a významně zasáhly do jejich životů. Křesťanství se v této době stává více niterní záležitostí a i ženy touží po následování Krista, zvláště pak po opravdovém následování jeho chudoby. To vede k zakládání nových klášterů (cisterciáci a premonstráti, později františkáni a dominikáni), ale i k projevům kacířství. Ženám se ale v této době, právě prostřednictvím klášterů, řádů a katedrálních škol, rovněž dostává příležitost ke vzdělání (řeholnice kromě ručních prací učily ve školách, opisovaly a iluminovaly rukopisy, vyráběly léky apod.). Co se týká možnosti uplatnění žen v kněžském úřadu, tak tato možnost byla ženě odepřena, stejně jako v židovství. Ženy působily v rámci staré církve jako jáhenky nebo starší zbožné ženy (většinou vdovy) a angažovaly se tak především v charitativní oblasti.¹⁸

Jak jsem již zmínila výše, začínají se zakládat města a jejich hospodářský život se velmi rychle rozvíjí. Razantně posilují hlavně exportní řemesla, narůstá počet bohatých, městské hospodářství pracuje s hotovými penězi, ale i se směnkami. Ženy se tak v této době zapojují do hospodářského systému stále více a i mnohostranněji. Nacházejí stále větší uplatnění jak v řemeslných dílnách, tak i například jako služky v měšťanských domácnostech, kde už pracují jako svobodné za námezdní mzdu.¹⁹ Ženy také získávají nové postavení před měšťským právem, kdy jsou ženy uznávány jako plnohodnotné měšťanky (mohly skládat měšťanskou přísahu a byly zapsány do knih měšťanů) a toto společenské postavení jim

---

¹⁸ENNENOVÁ Edith. Ženy ve středověku, Argo, 2001, s. 45.

¹⁹Tamtéž, s. 12 – 40.

zůstává i po smrti manžela.²⁰ Nedisponovaly ovšem žádnou politickou mocí, resp. neměly žádnou politickou odpovědnost, i když se pravděpodobně na měšťanských právech svých manželů podílely.²¹ Posun byl patrný i ve vývoji manželského vlastnického práva, kdy po sňatku byly oba majetky spojeny v jeden celek s rovnoprávným spoluvlastnickým podílem. Toto se pak dále promítalo i do dědického práva v rámci manželství, kdy je ovdovělá žena zahrnuta do okruhu dědiců. Žena/matka po smrti manžela dědí celou polovinu majetku, druhou polovinu dědí děti.²²

Zaměřím se nyní i na manželství z hlediska církevního práva a i z hlediska biblického zjevení, tedy na manželství podle křesťanského pojetí. Na úvod je nutné připomenout, že pojetí svátostí se v dějinách postupně utvářelo, proto i pojetí svátosti manželství je nutné chápat v dějinných souvislostech. Těm se ale v této práci podrobně nelze věnovat. Obecně pouze uvádím informaci, že svátost manželství byla vyjmenována spolu s dalšími svátostmi (křest, biřmování, pomazání nemocných, biskupské pomazání, pomazání králů, vysvěcení kostela, zpověď, vysvěcování kněží, mnichů, jeptišek a poustevníků) již na přelomu raného a vrcholného středověku.²³ Přičemž církev posvěcovala manželství zhruba od poloviny 4. století.²⁴ V kontextu biblického zjevení se nám pak otevírá jiný úhel pohledu na postavení ženy, zejména pak v rovině osobní cti ženy a v pohledu na rovnost muže a ženy v dějinách spásy, ale i zde najdeme určité paradoxy. List Galatským například řeší rovnost muže a ženy, kdy z tohoto textu jednoznačně plyne, že obě pohlaví by si měla být rovna: „*Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši.*“²⁵ List Efezským naproti tomu podřizuje ženu pod naprostou autoritu muže, kdy ale zároveň vztah obou manželů přirovnává ke vztahu Krista a církve a přikazuje tak muži, aby svou ženu miloval tak, jako Kristus miluje církev: „*V poddanosti Kristu se podřizujte jedni*

20ENNENOVÁ Edith. Ženy ve středověku, Argo, 2001, s. 99.

21Tamtéž, s. 241-242.

22Tamtéž, s. 107 – 108.

23Tamtéž, s. 46 – 47.

24Tamtéž, 2001, s. 48.

25Bible, Gal 3,28.

*druhým: ženy svým mužům jako Pánu, protože muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako církev je podřízena Kristu, tak ženy mají být ve všem podřízeny mužům. Muži, milujte své ženy, jako Kristus miloval církev a sám se za ni obětoval.*²⁶ Manželství bylo podle křesťanského pojetí nezrušitelné. Ježíš odsoudil staré židovské právo na propuštění ženy tzv. rozlukovým listem. Zákazy rozvodů se datují do 9. století, ale ne vždy byl tento zákaz dodržován.²⁷ Rovněž byl zakázán incest a křesťanství se snažilo prosadit monogamii. Ovšem, jak je známé ze sňatkové politiky, tento princip nebyl vždy striktně dodržován a často byl i různě interpretován.²⁸

Církev si nad manželstvím a sňatkem nárokovala stále větší dozor. Byly předepsány církevní ohlášky (už od doby Karla velkého), kdy se při přípravě sňatku zjišťovalo, zda budoucímu manželskému svazku nestojí v cestě církví určená překážka (zejména příbuzenský vztah mezi snoubenci). Pozdějším prohlášením uzavření manželství za svátost zesílila církev svou pravomoc, a to nejen v manželských věcech. Tomuto kroku totiž zároveň podléhalo ustanovení, že vše, co se týká svátostí, zároveň automaticky podléhá církevnímu soudu.²⁹

Podle křesťanského pojetí byl pro manželství nezbytný svobodný souhlas obou snoubenců.³⁰

Podle církevního manželského práva se manželství zakládá tak, že si ženich a nevěsta udělují svátost manželství sami navzájem. Tato osobní rovnoprávnost obou pohlaví v manželství se však plně prosadila až ve 12. století. Neznamená to ovšem, že by byla od této doby manželství uzavírána pouze z lásky. Do rozhodnutí silně zasahovala rodinná politika, která téměř vylučovala individuální přání, a to především přání ženy. Manželství z donucení stále přetrvávalo. Aby se ochránila nezrušitelnost manželství a zároveň, aby se co nejvíce omezilo riziko příbuzenských svazků, byl sňatek uzavírán veřejně. Slib svatebčanů měl být učiněn před kostelem, dosvědčen měl být dvěma svědky – laikem a knězem. Tato podmínka však

---

²⁶Bible, Efez 5, 21 – 25.

²⁷ENNENOVÁ Edith. *Ženy ve středověku*, Argo, 2001, s. 101.

²⁸Tamtéž, s. 44 – 45.

²⁹ŘÍČAN Rudolf, MOLNÁR Amadeo. *Dvanáct století církevních dějin*, Kalich, Praha, 2008, s. 372.

³⁰ENNENOVÁ Edith. *Cit. dílo (2001)*, s. 44.

byla církví beze zbytku prosazena až tridentským koncilem, přesto dál v průběhu celého středověku docházelo k tajným sňatkům.³¹

Z výše uvedeného je patrné, že teorie církevního práva i zjevení Písma naráželo na tvrdou realitu každodenního života. To potvrzuje i Regine Pernoudová ve své knize *Žena v době katedrál*, kde na straně 139 píše: „*Křesťanská nauka o manželství byla budována postupně, krok za krokem, na základě nerozlučité jednoty a oboustranné vzájemné rovnosti mezi dvěma lidskými bytostmi, rovnosti, která také oběma přináší vzájemné povinnosti. Máme-li si uvědomit, jak vzdálené bylo toto pojetí pravidlům a zvyklostem, jež vládly v tehdejší světě, připomeňme znovu, že podle římského práva byla dcera po celý život nesvéprávná: z poručnictví otce přecházela do poručnictví svého manžela.*“³²

Postavení ženy a její uplatnění v životě se samozřejmě odvíjelo i od jejího původu. Zásadním způsobem se odlišoval život žen rytířů od měšťanek a vesničanek. Avšak ani urozený původ a přístup ke vzdělání neznamenal automaticky pohodlný a bezpečný život. V prvé řadě se od ní očekávalo, že bude dobrou manželkou a matkou. Žena vyšší vrstvy musela přebírat veškeré povinnosti za svého muže v době jeho nepřítomnosti na panství. Musela dohlížet na celé hospodářství. Do manželství pak vstupovaly většinou velmi mladé, často na prahu dětství. Sňatek byl součástí politiky a zajištění majetku, vše bylo podřízeno rodovým a společenským zvyklostem. Věkový rozdíl mezi nevěstou a ženichem mohl být klidně i deset až třicet let. Musela zajistit dědice, porod často střídal porod, vyčerpané ženy umírají často velmi brzy. Urozené matky bývaly od svých dětí odloučeny, když byli jejich potomci posláni na výchovu a vzdělání mimo domov.³³

Na tomto místě je také vhodné připomenout skutečnost, že až do přelomu 12. a 13. století byla zcela běžná klerogamie (kněžské manželství). Například významný církevní intelektuál a

---

31 ENNENOVÁ Edith. *Ženy ve středověku*, Argo, 2001, s. 47, 103.

32 PERNOUDOVÁ Regine. *Žena v době katedrál*, Vyšehrad, 2002, s. 139.

33 NODL Martin, ŠMAHEL František. *Člověk českého středověku*, Argo, 2002, s. 57 – 64.

kronikář Kosmas (žil na přelomu 11. a 12. století) se o své rodině zcela běžně zmiňuje. Dokonce byl někdy považován za otce biskupa Jindřicha Zdíka.³⁴

Všechny ženy bez ohledu na svůj sociální původ však byly ovlivněny zbožností vrcholného středověku, kterou také sami významně ovlivnily svou emocionální angažovaností. Toto ženské hnutí se přitom velmi často pohybovalo na tenké hraně, kdy šlo často velmi obtížně rozlišit mezi kacířstvím, řádovým životem nebo volným náboženským společenstvím. Pro 12. a 13. století je charakteristický nárůst mariánské zbožnosti. Úcta k Panně Marii a potažmo k ženě jako takové jde ruku v ruce i s nástupem rytířského chování k ženám, což se projevilo například i v písemnictví, vznikem tzv. lyrické poezie. „Žena se měnila v nedostupný ideál, kterému bylo ctí i radostí sloužit. Čest a úcta byly posvátné, láska zůstávala raději nenaplněna než vyslyšena.“³⁵ Ženy tohoto období jsou také silně ovlivněny křižáckými válkami, sami sebe také chápou jako bojovnice Boží války a jejich duchovní síla tak nabývá na intenzitě a tento postoj jim dává nový náboženský smysl. Zbožné ženy svou přítomností (kláštery pro muže a ženy v počátcích popisovaného ženského hnutí ještě neexistovaly) často komplikovaly mnichům jejich asketický způsob života, přitom je ale potřebovali pro vykonávání „ženských“ prací, hlavně pak jako tkadleny nebo švadleny. Cisterciáci přestali odmítat ženské kláštery až kolem roku 1200. Koncem 12. století se můžeme setkat s novým typem svaté ženy, nebo-li „*mulier sancta*“, který se začíná objevovat pod vlivem tzv. ženského spirituálního hnutí. Tyto světice se objevují nejdříve pouze mezi šlechticemi a řeholicemi, později jich ale přibývá z laických vrstev. Tyto svaté ženy pak od 13. století žily světským životem jako bekyně nebo terciářky. Tyto ženy se vyznačovaly bezprostředním kontaktem s Bohem, který manifestovali navenek, a to tělesnými projevy, jako jsou například extáze, stigmata nebo entuziasmus.³⁶ Svým sklonem k přílišnému emotivnímu prožívání zbožnosti byly ženy ohroženy heretickými sektami. Ty se na ženy velmi rády soustředily,

---

34VANÍČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, s. 127.

35SPUNAR Pavel. Kultura českého středověku, Odeon, Praha, 1987, s. 176.

36DINZELBACHER Peter. Světice nebo čarodějky, Vyšehrad, 2003, s. 86.

věnovaly jim velkou pozornost, rády je přijímaly a ženy v nich často nacházely své útočiště (například mezi katary bylo asi 30% žen, mezi valdenskými jich pak bylo více než 50%). Pro ženy byly sekty atraktivní svým nekonvenčním způsobem života, kdy celé společenství (muži i ženy dohromady) táhlo zemí. Navíc jim bylo povoleno kázat a udělovat svátosti.³⁷

Na závěr této kapitoly bych ještě krátce zmínila ženy „na okraji společnosti“, tedy ženy patřící mezi tzv. lůzu, chátru či sebranku. Mezi takto označovanou skupinu lidí se řadili například herci, žakéři (středověcí bardy, kteří zpívali písně), vaganti (tuláci) a v neposlední řadě prostitutky. Jakési pomyslné rozhraní mezi počestností a pokoutní existencí pak tvořily neprovdané ženy s nemanželskými dětmi. Tyto ženy často živořily, a to jak na venkově, tak ve městě. Jen část jich našla lepší živobytí v podobě služby na farách, kde pracovaly hlavně jako kuchařky. Čelily tak často podezření (někdy oprávněnému, někdy smyšlenému) ze zakázaného vztahu s duchovním. Nejponíženější skupinu stupně „okrajovosti“ tvořily už od biblických dob nevěstky. Prostituce byla od nepaměti veřejným zlem a ženy, které se takto živily, byly označovány za: „*prázdné ženky, mandeleny, báryně, tchyně, harapanny či prostě kurvy.*“³⁸ I ony však potřebovaly určité zázemí. To nacházely buď v krčmách nebo pak ve veřejných domech. Městské rady pak prostituci trpěly jako nutné zlo, ale zároveň ji považovaly za zdroj jistého příjmu pro městskou pokladnu. Městu totiž plynuly z nevěstinců, tehdy také nazývaných „*chalupy stydké, domy kurevské, hampejsy*“³⁹ pravidelné poplatky. Prostitutky také často praktikovaly lichvu a samozřejmě měly blízko k žebrákům, zlodějům a dalším kriminálním živlům.⁴⁰

37ENNENOVÁ Edith. Ženy ve středověku, Argo, 2001, s. 118 – 125.

38NODL Martin, ŠMAHEL František. Člověk českého středověku, Argo, 2002, s. 473.

39Tamtéž, s. 474.

40Tamtéž, s. 460 - 474.

3. Zdislavin životopis

3.1. Rodiče

Zdislava byla šlechtického původu, jejím otcem byl pan Přibyslav z Křižanova, matkou paní Sibyla, oba byli zámožní, velmi vzdělaní a hluboce věřící. Oba svými charaktery a svou výchovou výrazně ovlivnili Zdislavin život.

Pan Přibyslav žil a působil zejména na území severozápadní Moravy, jeho činnost se váže k Městům Brno, Veveří, Křižanov a Žďár. Byl velmožem, rytířem, kastelánem brněnským a na Veveří. V Brně působil též jako purkrabí (první úředník tehdejší hradní správy). Za věrné služby Přemyslovi Otakarovi I. a Václavovi I. získal do vlastnictví velkou část Moravy (zejména území směrem k Českomoravské vysočině). Byl člověkem zbožným, pokorným a skromným. Jeho snem bylo založení cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou. Tento řád si totiž velmi oblíbil. Nashromáždil proto za svého života velké jmění a na stavbu kláštera poskytl také pozemky i část lesa, sám ale se stavbou nezačal. Zavázal však tímto úkolem před svou smrtí svého zetě pana Bočka z Obřan, který byl manželem jeho dcery Eufemie. O charakteru a způsobu života pana Přibyslava asi nejvýstižněji vypovídá zápis ve žďárské kronice: „byl světu rytířem, ale v duchu byl mnichem“.⁴¹ Zemřel na Křižanově dne 16. února 1251, pochován byl v brněnském minoritském kostele.

Paní Sibyla pocházela nejspíše ze Sicílie, kde bylo v té době lékařství na vysoké úrovni. Traduje se tedy o ní, že měla léčitelské schopnosti a vyznala se v bylinách. Je proto velmi pravděpodobné, že tyto léčitelské schopnosti předala i své dceři Zdislavě. Do Čech Sibyla přišla jako členka doprovodu nevěsty Václava I. – Kunhuty Štaufské. Byla celkem třikrát vdaná. Po smrti jejího prvního manžela Bohuše se provdala za Přibyslava z Křižanova se kterým měla pět dětí. Třetí manželství uzavřela s panem Jindřichem ze Žitavy, ten však krátce po svatbě zemřel. Poté, co se stala potřetí vdovou, uchýlila se se svou rovněž ovdovělou dcerou Eufemií do blízkosti žďárského kláštera, kde žila jako poustevnice – pracovala (vyšívala liturgická roucha) a modlila se. Nejdéle žila v manželství právě s otcem Zdislavy, s panem Přibyslavem. Toto manželství vydrželo přes třicet let. Byla to velice vzdělaná a zbožná žena, která svým hlubokým duchovním životem zásadním způsobem ovlivnila nejen svého manžela a své děti, ale i veřejný život, kdy štědře podporovala církev (na prvním místě

---

41 SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 22 - 29.

kláštery, které byly středisky kultury a humanity, což bylo paní Sibyle blízké – klášteru ve Žďáru věnovala například mimo jiné také drahocennou bibli, kterou opsal cisterciácký mnich Rüdiger). Pobývala střídavě na Křižanově a ve Žďáru, kde i dne 1. ledna 1262 zemřela (tedy přesně deset let po smrti své dcery Zdislavy). Před svou smrtí věnovala veškerý svůj majetek klášteru, ponechala si jen šaty, ve kterých byla pohřbena.⁴²

3.2. Zdislava

Zdislava se narodila mezi roky 1215 až 1220 na Křižanově, kde prožila i zhruba polovinu svého života, než se přestěhovala do Čech. Základní výchovu a vzdělání jí bylo poskytnuto v rodině, později byla pravděpodobně dána na výchovu do některého z ženských klášterů, což bylo v té době všeobecným zvykem. Po svých rodičích zdědila úctu k řeholním řádům a ke kněžskému stavu obecně. Vypráví se, že již ve svých sedmi letech chtěla napodobit život poustevníků. Odešla proto do okolních lesů, kde meditovala, kála se, postila a o samotě rozjímalala o Bohu. Chtěla rovněž, po vzoru Anežky Přemyslovny vstoupit do kláštera. Byla ale nakonec provdána za velmože a šlechtice Havla. Vdávala se pravděpodobně velmi mladá, je možné, že již krátce po svých patnáctých narozeninách. Místa zasnub a svatby samotné nejsou známé, po svatbě se Zdislava odstěhovala se svým manželem do Severních Čech.⁴³ Dle dostupných zápisů z kronik zemřela Zdislava 1. ledna 1252. V úvahách, kolika let se skutečně dožila, se od sebe Kalista a Svatoš liší. Svatoš uvádí, že Zdislava zemřela ve svých 37 letech,⁴⁴ zatímco Kalista se domnívá, že Zdislava nedosáhla vyššího věku než 27 až 30 let.⁴⁵ Jisté však je, že zemřela velmi mladá.

3.3. Sourozenci

Zdislava byla nejstarší z pěti dětí, měla mladší sourozence, Eufemii, Elišku, Petra a Libuši. Dva nejmladší sourozenci krátce po svém narození zemřeli. Sestry Eufemie a Eliška se provdaly za velmože českých a moravských rodin, pana Bočka a pana Smila. Obě sestry se po vzoru Zdislavy i matky Sibylly věnovaly i se svými manžely dobročinnosti a charitě. Pan Boček (manžel Eufemie) založil klášter ve Žďáru.⁴⁶

42SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 29 - 37.

43Tamtéž, s. 36 - 40.

44Tamtéž, s. 104.

45KALISTA Zdeněk. Blahoslavenná Zdislava z Lemberka, Praha: Zvon, 1991, s. 276.

46SVATOŠ Ambrož M.. *Cit. dílo (1948)*, s. 40 - 45.

3.4. Manžel a děti

Zdislavin manžel, pan Havel z Lemberka, pocházel z velmožského rodu Markvarticů, jejichž panství se rozkládalo v severních a severovýchodních Čechách. Jeho otcem byl Markvart II., matkou paní Hostilka, Havel měl bratra Jaroslava. Rodina sídlila na hradě v Mladé Boleslavi, kde se Havel pravděpodobně po roce 1200 narodil. Havel byl voják a rytíř, rovněž měl, stejně jako jeho předci, pochopení pro věci duchovní a kulturní. Byl oblíbencem a rádcem krále Václava I., zaujímal vysoké postavení mezi českými velmoži. Na rytíře byl pasován pravděpodobně ve svých 21 letech. Manželství, které se Zdislavou uzavřel zřejmě v roce 1235, bylo požehnáno čtyřmi dětmi. Prvorozený chlapec jménem Havel se narodil kolem roku 1240. Měl po matce sice slabší zdraví, po otci však podědil nebojácnost a průbojnost. I on tedy, podobně jako jeho otec, dosáhl vysokého postavení ve veřejném životě (podporoval například záměr povýšit olomoucké biskupství na arcibiskupství). Zemřel však, stejně jako jeho matka, velmi mladý, a to ve svých 32 až 33 letech. Druhým potomkem Zdislavy a Havla byla dcera Markéta. Dle dochovaných zpráv byla krásná, silná a ušlechtilá a s největší pravděpodobností se provdala za nějakého rytíře. Dva nejmladší potomci byli rovněž chlapci, Jaroslav a Zdislav, kteří rovněž dosáhli významných postů mezi českými velmoži.⁴⁷

47SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 53 - 93.

4. Působení Zdislavy a druhý Zdislavin život

Typ svaté ženy se začíná objevovat ve 12. století, kdy začínají být populární legendy o svatých. Ve 13. století pak dochází k určitému reálnému propojení světského života se životem „svatým“. Zbožnost se stává životním stylem. Společnost je silně ovlivněna křížovými výpravami, vznikají rytířské řády. Křesťané začínají svou víru projevovat konkrétními činy. Zdislavě z Lemberka se podařilo být aktivní současně v rodinném životě (péči o děti a o panství v době nepřítomnosti manžela), tak i v životě „duchovním/svatém“ (založení kláštera, špitálu a osobní péče o potřebné). V Dalimilově kronice je popsána takto:

*„Roku tisíc dvě stě padesát a dva
po zrození miléného Jezu Krista
odešla ze světa Zdislava,
paní vzácná, počestná a čistá,
jež pomáhat bédným měla dar.
Pěti mrtvým dala povstat z már,
slepčům kouzlem zrak zpět vracela,
maláty uměla docela
vyhojit, léčila mrzáky
a konala četné zázraky.“⁴⁸*

V této době byly kláštery velmi důležitými centry, a to jak po stránce kulturní a duchovní, tak i po stránce hospodářské. Za života Zdislavy z Lemberka na našem území již běžně působili benediktini, cisterciáci, premonstráti a řády rytířské. Ve městech začínají kázat dominikáni a minorité. Přičemž bylo téměř pravidlem, že každý z těchto mužských řádů měl i odnož ženskou. Tyto ženské větve pak zajišťovaly podobné služby jako řády mužské, především ale

---

⁴⁸Kronika tak řečeného Dalimila, Praha: Svoboda, 1977, s. 153.

působily v oblasti charitativní a v péči špitálnické.⁴⁹ Starším pramenem je Kronika kláštera Žďárského sepsaná asi roku 1300 tamním mnichem Jindřichem Řezbářem. Prostředky na založení kláštera v Žďáru nad Sázavou shromáždil pan Přibyslav se svou ženou Sibylou, rodiče Zdislavy, o nichž se zachovalo mnoho zpráv právě ze zmíněné kroniky. Je zde popisováno založení kláštera, osud pana Přibyslava a hlavně jeho manželky a dcery Eufemie, které se jako vdovy do kláštera uchýlily, o klášter se staraly a různými způsoby ho podporovaly. Jsou zde zmínky i o dceři Alžbětě a její rodině. Oto méně informací uvádí kronikář o Zdislavě, ač také patří do této zakladatelské rodiny. Pravděpodobně z toho důvodu, že po odchodu na sever Čech byl její kontakt s rodištěm na Moravě velmi malý, což bylo to dáno zejména velkou vzdáleností obou míst.⁵⁰

Není se tedy čemu divit, že i Zdislava, která byla duchem doby i rodinnou výchovou takto ovlivněna, měla velkou úctu k řeholníkům a kněžím a sama přemýšlela nad vstupem do kláštera po vzoru Anežky, dcery krále Přemysla Otakara I.. Už jako malé děvče (asi sedmileté) se podle barokní legendy rozhodla napodobit svaté poustevníky a utekla do lesa, kde se postila, kála a rozjíkala o Bohu.⁵¹ Nakonec se ale provdala za pana Havla z rodu Markvarticů, s nímž se odstěhovala na sever Čech a tam, na panství svého manžela, započala své dílo. Nejvíce dostupných zpráv o její činnosti se týká hradu Lemberka, Jablonného v Podještědí a Českého Dubu.

4.1. Lemberk

Hrad Lemberk založil kolem roku 1240 pan Havel z rodu Markvarticů, který získal území za své služby od panovníka Václava I. v první třetině 13. století. První věrohodný písemný důkaz o existenci hradu pochází z roku 1249.⁵² A přestože byl vystavěn uprostřed hlubokých severočeských lesů, nebyl místem zastrčeným, ale byl úzce spjatý s aktuálními událostmi

---

49SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 39.

50KALISTA Zdeněk. Blahoslavenná Zdislava z Lemberka, Praha: Zvon, 1991, s. 181 – 182.

51SVATOŠ Ambrož M..*Cit. dílo (1948)*, s. 37.

52KALISTA Zdeněk. *Cit. dílo (1991)*, s. 143.

tehdejšího světa. Vyplývalo to již z vysokého postavení pana Havla. Byl jedním z velmi významných velmožů a v družině krále Václava I. zaujímal vynikající postavení (byl rytířem a důvěrníkem krále). Jeho úkolem bylo střežit obchodní stezku z Čech do Žitavy.

Pan Havel z Lemberka i jeho manželka Zdislava podporovali dominikánský řád. Zdislava z důvodů duchovních, pan Havel nejspíše z důvodů politických a diplomatických. Na jejich panství měli dominikáni své sídlo v Turnově a v Jablonném v Podještědí. Pan Havel vlastnil svá území v severních Čechách. Zakládal zde postupně nové vesnice a nová města a samozřejmě bylo jeho snahou zajistit řád, stmelit obyvatelstvo a udržet na svém panství klid. K tomuto účelu chtěl do jisté míry využít i moderní dominikánský řád. Ten měl zajistit duchovní oporu obyvatelům jeho panství a zároveň chtěl využít ve svůj prospěch styku dominikánů se svým ústředím ve Francii. Toto spojení se západoevropskou kulturou mělo pro pana Havla a pro další rozvoj jeho území a života na jeho panství velký význam. Dominikáni uměli také zapůsobit velmi dobře na duši a citovou stránku tehdejších žen. Rozvinuli mariánský kult a silně tak ovlivňují a pozvedají úctu k ženě. Svou bohatou kazatelskou činností si dokázali získat ženy ze všech společenských vrstev, tedy jak ženy prosté, tak i ženy z nejvyšších kruhů.⁵³

4.2. Jablonné v Podještědí

Za podpory svého manžela založila paní Zdislava pravděpodobně v letech 1249 až 1250 klášter se špitálem v Jablonném. Úplného dokončení konventu se již ale Zdislava nedožila. Klášter byl součástí tehdejších městských hradeb a byl stavěn velmi důkladně. Musel zajistit jak potřeby bratrů kazatelů, tak i ochránit obyvatelstvo v případě vpádu nepřítele. Byl na svou dobu rozsáhlý a zastával významné postavení v provincii česko-polské. O tom svědčí i skutečnost, že se do Jablonného roku 1269 sjeli představení, a to včetně jejich doprovodu, ze všech českých a polských klášterů, protože se zde konala provinční kapitula (shromáždění

53SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 66 – 67.

členů řádů).⁵⁴ Špitál byl původně v místech tehdejších hradeb, v místě kaple sv. Wolfganga (v současnosti v ulici Zdislavy z Lemberka č.p. 333, u budovy Policie ČR) a v dnešní době, tato původně gotická kaple, slouží jako smuteční obřadní síň (viz. Příloha, foto č. 1). Oba manželé pak klášter a špitál finančně podporovali. Zdislava se ale do spolupráce s řádem zapojila vlastní angažovaností. Osobně se podílela na službě potřebným a stala se výraznou představitelkou Třetího řádu, vlastně jakousi jeho zakladatelkou. Svým příkladem inspirovala mnohé ženy k následování dominikánských myšlenek.

Klášter byl vypálen husitskými vojsky v roce 1425. Jeho obnova a přestavba začíná pak až v roce 1688, za přispění šlechtických rodů Berků z Lemberka a Putzů z Mimoně. Hrubá stavba je dokončena v roce 1696, práce se dokončují až v roce 1698. I nadále však zažívá řád dominikánů v Jablonném převratné události. V roce 1788 je klášter, stejně jako i další kláštery v zemi, zrušen císařským dekretem Josefa II. z 24. srpna 1786 a roku 1810 končí i působení dominikánů v Jablonném. Navrací se sem až v roce 1945, kdy je jejich působení opět přerušeno, tentokrát nástupem komunismu. Tento krátký návrat se opakuje ještě jednou v roce 1969. K zatím poslednímu úplnému návratu a klidnému působení bratrů kazatelů do města a jeho okolí došlo po roce 1990. Od té doby dochází k postupné obnově budov a duchovního života.⁵⁵

Na místě původního kostela byly v roce 1699 do hloubky více než třiceti metrů zapuštěny pilíře, na nichž byl vystavěn chrám sv. Vavřince a sv. Zdislavy (viz. Příloha, foto č. 2). Ke stržení starého zchátralého kostela došlo dne 5. září 1699, avšak ještě téhož roku, konkrétně 18. listopadu, byl položen základní kámen nové stavby.⁵⁶ Iniciátorem byl František Antonín Berka, poslední mužský jedinec tohoto rodu, jehož cílem bylo nad hrobem Zdislavy postavit důstojný chrám. 26. dubna roku 1702 započal v ranních hodinách slavnostní obřad pro přenesení Zdislaviných ostatků. Její tělo do té doby odpočívalo 450 let v kamenném hrobu,

---

⁵⁴SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 75.

⁵⁵Dostupné z www.zdislava.cz.

⁵⁶SVATOŠ Ambrož M.. *Cit. dílo (1948)*, s. 135.

na holé zemi, na písku. Rakev byla vytvořena ze čtyř kamenných desek po stranách a z jedné vrchní desky, ta již byla prolomena dovnitř. Ostatky (hlava, čtyři velké kosti rukou a nohou, žebra, zuby a menší kosti) byly vloženy do menší rakve, která byla vyložena dvojitým plátnem a zapečetěna osmi pečetidly (pečetí převora a podpřevora kláštera, starosty města a jiných). Takto zajištěné ostatky blahoslavené Zdislavy byly uloženy do kaple v křížové chodbě kláštera, která byla pro tento účel speciálně připravena. Do kostela byly Zdislaviny ostatky nazpět přeneseny až 3. ledna 1731. Z bezpečnostních důvodů byl pak otvor nad hrobkou opatřen železnou mříží.⁵⁷ K vysvěcení chrámu došlo 4. srpna 1729. V roce 1996 pak byl papežem Janem Pavlem II. chrám povýšen na baziliku minor (tento titul má za úkol vyzdvihnout význam kostela pro okolí). O dva roky později byly do baziliky přeneseny ostatky sv. Zdislavy.⁵⁸ Místo se stalo cílem poutníku, turistů, věřících i nevěřících. Ti mohou spatřit mimo jiné i rakev s ostatky sv. Zdislavy uložené v kryptě nebo relikviář sv. Zdislavy (viz. Příloha, foto č. 3, 4, 5), který je umístěn v levém bočním oltáři a nachází se zde i kniha, kam poutníci zapisují svá poděkování a své modlitby adresované svaté Zdislavě. Někteří vděční věřící nechali svá poděkování vyrýt do kovových tabulek, které jsou instalovány v kryptě (viz. Příloha, foto č. 6). V chrámu se pravidelně konají bohoslužby. Návštěvníkům je také umožněno nahlédnout do některých prostor kláštera, a to v rámci komentovaných prohlídek. Úcta sv. Zdislavě je projevována i konáním pravidelných poutí. Hlavní pouť se koná vždy v květnu, ale jsou konány i poutě dětí nebo například pouť Panny Marie Růžencové. Péče o potřebné a nemocné, kterou Zdislava v Jablonném a jeho okolí vykonávala, je přiblížena i na dvaceti čtyřech zobrazeních. Tato díla pocházejí z roku 1660, jejich autor je neznámý. Na měděných tabulkách je zachycena Zdislava jak například léčí vředy, mor, nemoci očí (včetně navrácení zraku slepému), nebo jak oživuje mrtvé. Tento výjev je zachycen na dvou obrazech, kdy v jednom případě Zdislava oživuje dítě a ve druhém případě dívku. Obrazy byly původně umístěny v kryptě u rakve s ostatky sv. Zdislavy. Nesvědčilo jim

---

⁵⁷SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 136 – 140.

⁵⁸Dostupné z www.jablonnevp.cz.

však klima, proto byly restaurovány a přemístěny. V současné době jsou umístěny v konventu kláštera v Jablonném v Podještědí. V příloze je pro ilustraci vložena fotografie obrazu s výjevem léčby oční nemoci (viz. Příloha, foto č. 7).

S působením paní Zdislavy v okolí Jablonného je spojeno i další místo, a to Zdislavina studánka. Ta se nachází na cestě mezi Lemberkem a Jablonným, v katastru obce Lvová, na břehu Panenského potoka. Z Jablonného v Podještědí k ní vede turisticky značená cesta, jejíž součástí je lipová alej okolo Markvartického rybníku. Dle legendy má voda ze studánky léčivou moc a Zdislava jí využívala při svém léčení. Po její smrti se místo stalo poutním. V těsné blízkosti pramene je vystavěn gloriét, kde je umístěna soška světice a lidé zde dodnes zapalují svíčky a pokládají květiny. (viz. Příloha, foto č. 8, 9). Vývěr pramene je v současné době zatrubněný a zpevněný pískovcovými kvádry.

Mé osobní pocity z návštěvy poutních míst spojených s osobou a dílem Zdislavy z Lemberka jsou hodně smíšené. Je zde patrná určitá dávka komerce a poplatnost současné době. Pohled na část lebky mi nebyl příjemný a tento dojem nezmírnilo ani zlaté zdobení relikviáře. Stejně tak prohlídky katakomb, kde jsou uloženy rakve mrtvých (nejen Zdislavy, ale i pana Berky či bratrů dominikánů), jsou podle mého názoru pro většinu návštěvníků jen jakousi nedůstojnou atrakcí. Sestry dominikánky sice při každé návštěvě požádají zemřelé za odpouštění a věnují jim krátkou modlitbu, ale myslím, že ani pro ně to není zcela jednoduchá role. Navíc dle svědectví sester dominikánek dochází nezdědka k trapnému omylu, kdy návštěvník v katakombách zaklekne před rakví pana Berky v domnění, že vzdává úctu Zdislavě. Z atmosféry chrámu na mě dýchala převažující úcta ke svaté Zdislavě, které jako by bylo vše podřízeno, na samotného Boha jako by se ale úplně zapomnělo. Pocit klidu jsem nepocítila ani u Zdislaviny studánky. Nepřetržitě zde proudí davy turistů i místních obyvatel. Ti si nabírají vodu nejen do příručních, výletních lahví, ale přijíždějí i s vozíky naplněnými PET lahvemi a velkými barely. Gloriét pak slouží spíše jako místo pro odložení cyklistického kola a jako odpočívadlo pro občerstvení. Kdo by chtěl jen v tichu spočinout a rozjímat, nebo si jen v klidu omýt obličej pramenitou vodou, musí přijít nejlépe v brzkých ranních hodinách, nebo

až v podvečer. Oproti chrámu, kde je úcta ke Zdislavě až příliš hmatatelná, zde se o ní nedá téměř vůbec hovořit.

4.3. Český Dub

Velmi významným místem, spojeným s činností Zdislavy a Havla z Lemberka, které nelze opomenout, je johanitská komenda spojená se špitálem v Českém Dubu.

Řád johanitů (Maltézští rytíři) je řád rytířský a špitální, spojený se jménem svatého Jana Jeruzalémského, na Rhodu a Maltě. Řídí se řeholí svatého Augustina, řeholním oděvem je černý talár s maltézským křížem na levé straně prsou a černá mozetta s velkým maltézským křížem. Johanité pěstovali jak kult P. Marie tak i kult sv. Jana Křtitele.⁵⁹ Jeho počátky sahají do roku 1040, kdy italští kupci založili při kostele sv. Jana Křtitele v Jeruzalémě špitál pro poutníky. Toto bratrstvo se v roce 1099 odtrhlo do řádu svatého Jana. Ten byl chválen roku 1181 papežem Paschalem II. Řeholníci skládali slib čistoty, poslušnosti a chudoby. Jejich hlavním posláním byla péče o nemocné poutníky a strategicky zabezpečovat důležité stezky. Komendy byly zakládány vždy ve vzdálenosti jednodenní cesty. Zkušenosti z arabských zemí, a to i v oblasti lékařských věd, jim zajistil vysokou úroveň v tehdejší evropské medicíně. Do Čech přišli johanité v roce 1169. Mezi přední obdivovatele a podporovatele řádu u nás patřil Jindřich, bratr Vladislava, který v letech 1163 – 1169 podnikl výpravu do Jeruzaléma, kde i sám přijal řádové bratrství. První johanitská komenda v Čechách byla založena na Malé Straně u Juditina mostu.⁶⁰

Působení maltézských rytířů v Čechách krátce zmiňuje ve své knize i Rudolf Anděl, který píše, že byli do Čech uvedeni v roce 1156 Vladislavem II. O působení tohoto řádu v regionu severních Čech zmiňuje toto: „V severních Čechách se stal štědrým podporovatelem johanitů mocný rod Markvarticů, kteří měli ve znaku lva. Jejich územím procházela z velké části zmíněná cesta z Pojizeří do Lužice a právě na ní vznikly v průběhu několika let tři řádové domy

---

⁵⁹VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 140.

⁶⁰EDEL Tomáš. Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy, Praha: Česká expedice, 1993, s. 20 – 21.

johanitů: V Mladé Boleslavi (1255), V Dubě (tehdy Světlá) a v Žitavě (kolem 1260). Tak se dostala tato významná komunikace pod jejich kontrolu.“⁶¹

Johanitský rytířský řád udržoval v Čechách úzké vztahy s velmoži a rytířskou šlechtou. Tato vazba byla oboustranně výhodná. Řád byl finančně podporován šlechtou, šlechta prostřednictvím církve prosazovala své politické a hospodářské cíle. Johanity tedy podporoval i pan Havel z Lembreka, který k zajištění důležité obchodní cesty vedoucí z Prahy do Žitavy založil kolem roku 1237 v Českém Dubu johanitskou komandu se špitálem, kde léčila své nemocné jeho žena Zdislava. Původní název pro dnešní Český Dub byl Vladislavice, ty byly založeny asi mezi lety 1109 – 1115 za vlády Vladislava I. a byly v té době novým správním centrem kraje. Pan Havel je získává kolem roku 1237 od kladrubského kláštera. Komenda byla založena u staršího románského kostela se hřbitovem, měla jeden vchod. Zhruba kolem roku 1240 byly postaveny dvě pozdně románské budovy, které měly zdi z pískovcových kvádrů a zaklenuté křížové klenby.⁶² V roce 1357 toto místo navštívil císař a český král Karel IV.. V roce 1425 byla komenda vypálena husitskými vojsky. V 16. století byla přestavěna na renesanční zámek a po dalším požáru byla v roce 1858 přestavěna jako měšťanský dům. V průběhu doby procházela různými stavebními úpravami. Předpokládalo se, že komenda zcela zanikla.

Jinak se o historii dubské komendy zmiňuje regionální publikace s názvem Český dub, kde se připouští možnost dvou kandidátů, kteří mohli být zakladateli komendy. A to již zmíněný Havel z Lemberka, nebo potom jeho syn Havel II. z Lemberka. Autor uvádí: *„Přímé doklady pro to, že Havel I. z Lemberka dubskou komendu založil, ani zprávy o ní z jeho doby však nemáme. Proto přichází v úvahu jako zakladatel i Havel II. z Lemberka, syn Havla I. a Zdislavy, který zemřel bez potomků kolem roku 1272. Prostředí, v němž byl vychován, vztah jeho rodiny k johanitům, názorné příklady činnosti tohoto řádu v blízké Mladé Boleslavi a Žitavě a v neposlední řadě i ochrana zmíněné cesty Podještědím, to vše mohlo být pro Havla II.*

61ANDĚL Rudolf. Český Dub, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1991, s. 21.

62VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 204 – 205.

*důvodem, aby založil novou komendu v Dubu. Z toho, co bylo o pravděpodobných zakladatelích řečeno, lze vyvodit závěr, že založení komendy spadá nejspíše do období života obou uvedených Havlů z Lemberka, tedy do dvou či tří desetiletí kolem poloviny 13. století.*⁶³

Za její objevení v roce 1991 vděčíme PhDr. Tomáši Edelovi, tehdejšímu řediteli Podještědského muzea v Českém Dubu. Od roku 1993 je prostor komendy přístupný veřejnosti. Je zachován malý sál, velký sál a kaple Jana Křtitele. Ta byla v roce 2001 vysvěcena (viz. Příloha, foto č. 10, 11, 12).

Že byla podpora johanitů zajišťována i širší rodinou dokládá skutečnost, že v roce 1255 založila paní Hostilka, matka pana Havla, johanitskou komendu v Mladé Boleslavi. Ta zároveň založila i řádový dům, věnovala johanitům špitál u sv. Víta a několik vesnic v okolí. Stranou nezůstala ani Eliška, sestra Zdislavy, která se přivdala do žitavských držav a také zde založila řádový dům.⁶⁴

Samotný špitál, kam docházela Zdislava léčit nemocné, se nacházel u severní strany kostela Soslání Ducha svatého v Českém Dubu. Současný farář, pan Miroslav Maňásek, mi dovolil vstoupit do farních prostor. Zde jsou patrné již pouze zbytky zdí původního špitálu (viz. Příloha, foto č. 13). Na věži kostela je patrný motiv hlavy. Tento symbol byl dle vysvětlení pana faráře umístován do lokalit, kde hrozila nákaza, sám jí říká „morová“ hlava (viz. Příloha, foto č. 14).

Při rozhovoru se sestrami dominikánkami jsem rovněž zmínila i působení Zdislavy v Českém Dubu. Toto téma ale nebylo sestrám příliš příjemné. Připustily, že mají povědomost o práci Tomáše Edela i o knize, ve které se svému bádání podrobně věnuje, nicméně si dle mého názoru žárlivě střeží genius loci výsadně pro Jablonné v Podještědí.

63ANDĚL Rudolf. Český Dub, Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1991, s. 22.

64EDEL Tomáš. Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy, Praha: Česká expedice, 1993, s. 32.

4.4. Zdislava a sv. Anežka Česká

Anežka Přemyslovna se narodila kolem roku 1211, jako dcera krále Přemysla Otakara I. a jeho ženy Konstancie. Byla vychovávána v klášterech (Třebnice, Doksany) a v rámci politických zájmů svého otce, který chtěl dosáhnout spojení rodu Přemyslovců s anglickým trůnem, byla několikrát zasnoubena.⁶⁵ Anežka se však rozhodla dát cestou duchovní. Příklad měla ve své sestřenici Alžbětě Durynské. Ta, jako manželka a matka tří dětí, zřídila špitál pro chudé a nemocné v Marburku a sama také v tomto špitále sloužila. Zemřela velmi mladá v roce 1231, ve věku pouhých dvaceti čtyř let. Dne 1. června 1235 jí papež Řehoř IX. svatořečil.⁶⁶

Anežka byla významně inspirována i životem a dílem svatého Františka z Assisi a způsobem jeho řeholního života. Ten v chudých a nemocných spatřoval trpícího Krista a proto na ně zaměřil svou pozornost. František z Assisi zemřel 4. října 1226 a svatořečen byl v červenci roku 1228.

Podle tehdejšího trendu, kdy se laické duchovní proudy 12. a 13. století vyznačovaly například i tím, že projevovaly zvýšenou péči o nuzné, zakládá Anežka v Praze v roce 1233 špitál svatého Františka. Posloužily jí k tomu statky, které jí přenechala její matka. Ta chtěla původně založit v Praze klášter cisterciáček, aby tam mohla strávit stáří a zbytek svého života. Král Václav I., Anežčin bratr, přijal 21. března 1234 špitál pod svou ochranu, což s sebou neslo mnoho výhod a výsad. Od počátku byl špitál hmotně závislý na klášteře klaristek, který byl rovněž pod ochranou Václava I. a do něhož Anežka také sama vstoupila (11. června 1234). Tento čin musel být pro tehdejší Evropu poměrně šokující – první královská dcera odmítla sňatek se samotným císařem Bedřichem II. a vstupuje do chudíckého řádu svaté Kláry. Činnost špitálu spojila Anežka s řádem křížovníků s červenou hvězdou.

---

⁶⁵POLC Jaroslav. Svěťice Anežka Přemyslovna, Praha: Česká katolická charita, 1989, s. 30.

⁶⁶Tamtéž, s. 38.

Krátce po vstupu Anežky do kláštera, dne 31. srpna 1234, ustanovuje papež Řehoř IX. Anežku abatyší.⁶⁷

Dalším vzorem byla Anežce svatá Klára, mladá šlechtična stojící v čele sesterské části řádu svatého Františka, se kterou si rozsáhle dopisovala a se kterou jí spojoval ideál radikální chudoby. Svůj postoj prosazovala Anežka trpělivě, dokud se jí nepodařilo dosáhnout vyslyšení svého požadavku a kdy jí byla Papežem Řehořem IX. dne 15. dubna 1238 pro klášter přiznána výsada chudoby.⁶⁸

Zdislava z Lemberka byla jistě ve své charitativní činnosti ovlivněna silnou osobností Anežky České. Jak již bylo uvedeno výše, dokonce podle jejího vzoru uvažovala o vstupu do kláštera. Obě jsou si v mnohém podobné, obě byly hluboce věřící ženy, které se snažily žít podle evangelia a zároveň evangelium šířily, obě založily špitály a kláštery a osobně sloužily potřebným. Přestože Anežka prožila svůj život jako panna a Zdislava jako vdaná žena a matka, obě žily velmi radikálně a žily plně láskou k bližnímu a k Bohu. Zda se obě i osobně setkaly nelze nijak věrohodně podložit. Byly současnice a teoreticky mohlo tedy k jejich setkání dojít. Možnost osobního setkání připouští rovněž Vlastimil Kybal, který se ve svém pojednání o Anežce České krátce o Zdislavě zmiňuje: „*Družkami Anežčinými byly šlechtičny vysokého i nižšího rodu. Mezi ony patřila Ludmila z Trutnova z rodu Markvarticů, ku kterémuž patřila též bl. Zdislava, dcera Přibyslava z Křižanova...*“⁶⁹ Romanticky se touto představou zabývá Alena Vrbová ve svém románu *V erbu Ivce*. Tato kniha byla předlohou pro stejnojmenný film, který byl natočen v roce 1994 režisérem Ludvíkem Rážou. Hlavní roli Zdislavy ztvárnila Milena Steinmasslová, role Anežky se zhostila Daniela Kolářová. Ve známé scéně je zde vylíčeno, jak Anežka Zdislavě vyčítá okázalost, s jakou ji přijela navštívit: „*Vcházíte v nádherném rouše a s bohatým darem, paní z Lemberka. Odevzdáte jej správci špitálu, který už nám nenáleží, jen pečovatelky o ty nejubožejší vás dovedou do jeho prostor.*

67POLC Jaroslav. Světičky Anežka Přemyslovna, Praha: Česká katolická charita, 1989, s. 39 – 45.

68Tamtéž, s. 53.

69KYBAL Vlastimil. Svatá Anežka Česká, Historický obraz ze 13. století, L. Marek, Brno, 2001, s. 172

*Ale chcete-li přistoupit k těm nejchudším a nejbědnějším, v duchu blahoslavenství, vejděte k nim prostě a bez okras, které vás tíží, milá sestro. Světlo, které hledáte, je dopřáno spatřit nemnoha v nejčistší podobě, jen těm, kdo se zřekli všeho zbytečného...“.*⁷⁰ Je ale spíše pravděpodobné, že k této události nikdy nedošlo. Anežka byla královského původu, což nešlo opomíjet ani přes skutečnost, že se stala abatyší a navíc byla v klauzuře a pravidla pro vstup laické veřejnosti do klášterních prostor byla přísná. Obě však o sobě navzájem zcela jistě věděly a pan Havel z Lemberka jistě na dílo Anežky i přispíval.

4.5. Svatořečení a pocty

O některých poctách jsem se již zmínila v kapitole o působení Zdislavy v Jablonném. V této kapitole se tedy budu zabývat podrobněji spíše procesem blahořečení a svatořečení Zdislavy. Kult se utvářel postupně, během staletí a zintenzivnil se samozřejmě až po její smrti. Zdroje jsou velmi omezené, informace lze čerpat prakticky pouze ze zápisů kronikářů. Ty ale nepojednávají o jejím životě jako takovém, ale spíše vypovídají o jakési představě pisatele o jejím konání a je nutné je chápat více jako vyjádření tehdejší zbožnosti. Z těchto pramenů zároveň není ani patrné, zda Zdislava pomáhala léčit nemocné „pouze“ například omýváním ran, přikládáním obkladů, podáváním bylinných odvarů, obvazováním ran, krmením nemocných apod., nebo jestli navíc disponovala nějakou zázračnou schopností. Není ani jisté, zda Dalimil nemyslel tím, že „... a konala četné zázraky“ spíše její výjimečnost, než nějaký nadpřirozený dar. Zdislava nebyla mučednicí a nebyla ani členkou žádného řádu. Byla manželkou a matkou, měla blízko k dominikánskému řádu a výrazně se zapojovala do charitativní činnosti. Byla tedy jistě na tehdejší poměry člověkem velmi výjimečným. Takový člověk, mohl být tedy v uvažování středověké doby považován za světce, aniž se sám choval mysticky nebo „zázračně“. V případě Zdislavy pak svou roli sehrál do velké míry i rozmáhající se mariánský kult.

---

⁷⁰VRBOVÁ Alena. V erbu Ivce, Román o Zdislavě z Lemberka, Praha: Garamond, 2015, s. 38.

První neúspěšný pokus o blahořečení proběhl již roku 1850, a to iniciativou tehdejšího litoměřického biskupa Augustina Bartoloměje Hilleho, který se se svou prosbou obrátil do Říma na dominikánského velmistra P. Vincence Ajella. Na jeho aktivitu navázal farář z Jablonného v Podještědí děkan Josef Tschörch. Ten požádal dne 4. října roku 1895 litoměřického biskupa o zahájení procesu blahořečení paní z Lemberka. Žádosti bylo vyhověno a byly započaty veškeré přípravy potřebné pro dokončení beatifikace. V první řadě musel farní úřad v Jablonném sestavit seznam svědků (věřící pod přísahou), kteří potvrdili, že se jim na přímluvu Zdislavy dostalo určité Boží milosti. Jednalo se například o uzdravení nemocných dětí, uzdravení očí po omývání vodou ze Zdislaviny studánky, uzdravení uší příkládáním obkladů se zeminou ze Zdislavina hrobu a podobně. Rovněž již zmiňovaný farář Josef Tschörch ve svědectví uvedl, že obyvatelé Jablonného byli uchráněni od nákazy cholerou v roce 1866.⁷¹ Sbíráni materiálů bylo dokončeno v roce 1900, kdy byl důkazní materiál zaslán do Říma ke konečnému rozhodnutí. Řím zkoumal podklady a spisy velmi důsledně, ale nakonec je uznal za dostatečné a v roce 1907 byla Zdislava z Lemberka zařazena mezi blahoslavené. Konkrétně se tak stalo dne 28. srpna 1907, kdy potvrzující dokument podepsal papež Pius X. Následujícího roku 1908 byl i oficiálně ustanoven svátek ke cti blahoslavené Zdislavy v českých zemích na den 30. května. K tomuto dni se také váží církevní kněžské hodinky a mše svatá.⁷²

Dne 21. 5. 1995 pak byla Zdislava prohlášena papežem Janem Pavlem II. za svatou. Stalo se tomu tak na základě předchozího zázraku, ke kterému došlo v roce 1989. Tehdy upadl MUDr. František Straka do klinické smrti. Jeho příbuzní se za něho intenzivně modlili a žádali o přímluvy u blahoslavené Zdislavy. MUDr. Straka se následně z klinické smrti probudil. Po nezbytném prověřování, bylo církví rozhodnuto, že se skutečně jedná o zázrak a bylo přistoupeno ke svatořečení. Téhož roku, tedy v roce 1995, byl také hrob svaté Zdislavy prohlášen za diecézní poutní místo. Od roku 2000 je svatá Zdislava hlavní patronkou

---

71 SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavená Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, s. 162 – 164.

72 Tamtéž, s. 168.

Litoměřické diecéze a od roku 2002 je také patronkou Libereckého kraje. Se jménem Zdislavy z Lemberka jsou rovněž spojeny názvy různých organizací (zejména charitativních) a její jméno nesou i církevní stavby (kaple a kostely).⁷³

4.6. Inspirace pro beletrii

Zdislava ovlivnila i tvorbu současných autorů, kteří se jejím životem nechali inspirovat k sepsání historických románů. Již v kapitole 4. 4. jsem zmiňovala román Aleny Vrbové V erbu Lvíce, který by současně předlohou pro natočení stejnojmenného filmu. Byť jde o čistě beletristicky zpracované dílo, je zde vidět snaha o zachování co možná největší možné historické autenticity. Oproti tomu kniha Zdislava a ztracená relikvie od Vlastimila Vondrušky, která patří do série jednotlivých detektivních příběhů, mě mírně řečeno velmi zklamala. Nejedná se sice o odbornou literaturu, ale do své práce jsem ji na doporučení vedoucího práce zařadila pro ilustraci úplného obrazu a odkazu Zdislaviny osobnosti, respektive jejího druhého života. Král Václav je zde zmiňován jako "blahé paměti"⁷⁴, Zdislava je bezdětná a podobně. Tento příběh, byť měl být s největší pravděpodobností pouhou oddychovou pohádkou, se ale autorovi, alespoň dle mého úsudku, vůbec nepovedl a Zdislavě spíše uškodil. Alespoň trochu dějepisně zdatného čtenáře, už vůbec nemluvě o obyvatelích Jablonného v Podještědí a okolí, musí přinejmenším pohoršit, ne-li přímo urazit.

---

⁷³Dostupné z [www:https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdislava_z_Lemberka](https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdislava_z_Lemberka).

⁷⁴VONDRUŠKA Vlastimil. Zdislava a ztracená relikvie, Brno: Moba, 2017, s. 49.

5. Dominikáni

5.1. Dělení řádů obecně

Ještě než se začnu věnovat podrobněji řádu dominikánů, nastíním stručně rozdělení řeholních společenství nejprve v obecné rovině. Tato společenství jsou totiž s křesťanstvím spjata už od samotného počátku. Formy řeholního života se různě člení, přesto mají jednotlivá společenství řeholníků určité společné znaky, které vyplývají z evangelia a patří k nim zejména zachování čistoty a poslušnosti a společný bratrský život. Podle úrovně požadovaných slibů se řeholní společenství dělí na řeholní řády (zde se vyžaduje složení všech hlavních slibů, tedy slibu chudoby, čistoty a poslušnosti) a na řeholní kongregace (zde postačí pouze sliby jednoduché). Dále se samozřejmě komunity dělí na mužské a ženské a pak na skupiny podle svých různých poslání. Jmenujme alespoň nejznámější formy řádů: řády mnišské, řády řeholních kanovníků, řády rytířské, řády mendikantů, ženské řády atd., u nichž je níže uvedena i jejich stručná charakteristika. A nelze nezmínit ani tzv. zasvěcený život mimo instituty, který vedou poustevníci nepatřící k žádnému řeholnímu společenství.

- a) Řády mnišské: jejich členové žijí osamělým životem podle vzoru tzv. Otců pouště. Jejich poslání je především kontemplativní. Patří k nim např. benediktini, cisterciáci nebo celestini.
- b) Řády řeholních kanovníků: tyto řády jsou duchovně spojeny se sv. Augustinem a jejich snahou bylo regulovat kněžský život. Připojují se k nim rovněž křížovnické a špitální řády, které jsou můstkem k rytířským řádům. Patří k nim např. augustiniáni kanovníci a křížovníci s červenou hvězdou.
- c) Řády rytířské: vznik těchto řádů spadá do éry křížových výprav a jejich hlavním posláním, kromě duchovní činnosti a péče o chudé, nemocné a poutníky, byla vojenská služba. Proto se řád ještě vnitřně členil podle konané činnosti na rytíře, řádové duchovní a laické bratry, kteří vykonávali práce ve špitálech. Patří k nim např. johaniti (později maltézští rytíři), templáři a němečtí rytíři.

- d) Řády mendikantů (řády žebravé): jejich vznik úzce souvisí s procesem zakládání měst. Jejich hlavním posláním je hlavně misijní a kontemplativní. Původně nevlastnili žádný majetek a byli závislí pouze na milodarech. Později některé řády získávají nemovitosti, důslednou chudobu dodržují jen někteří. Patří k nim např. minoriti, františkáni, dominikáni.
- e) Řády ženské: tyto řády lze rozdělit obdobně jako mužské řády. Členky se označují jako jeptišky a jejich poslání je výrazně kontemplativní. Rovněž dodržují přísnou klauzuru a dbají na zachování společného chóru. Patří k nim např. benediktinky, cisterciačky, premonstrátky, dominikánky, klaristky.⁷⁵

5.2. Dominikáni

Řád dominikánů založil španělský kanovník Dominik. Jeho hlavní snahou bylo zabránit nebezpečí šíření heretických proudů albigenských a valdenských. Původně tento řád následoval a doplňoval františkány. Společně prosazovali misionářský řád, službu kázáním a teologické studium. Oba řády zastávaly významné postavení hlavně ve městech, jejich kláštery byly často nedílnou součástí městských hradeb, mniši ve městech žili a působili, měšťané velmi rádi naslouchali jejich kázáním a ovlivňovali tak nepřímo městskou duchovní správu, bojovali proti herezi, která se rozmáhala především ve městech. Vzájemné vztahy ale získaly velmi brzy trhliny. Oba řády plnily ve společnosti měst téměř totožné úkoly. To postupně vedlo k tomu, že v omezených prostorech městských zdí na sebe oba řády stále více narážely, dospěly k vážným rozporům, obviňovaly se z lakoty a jejich vzájemná stupňující se nevraživost se přenesla i na měšťanstvo. Spor se tedy nakonec rozvinul i mezi světským duchovenstvem a oběma mnišskými žebravými řády. Světské duchovenstvo se totiž domáhalo privilegovaného práva pohřbívat, kázat a zpovídat. Do situace musel zasáhnout olomoucký biskup Bruno, který vzal roku 1253 oba řády pod svou ochranu. Jeho přáním bylo,

---

⁷⁵VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 10 - 12.

aby se všechny zúčastněné strany navzájem doplňovaly. Vzájemnou nevraživost se mu ale nepodařilo trvale odstranit a musel je už v roce 1272 znovu přísně napomínat.⁷⁶

Vraťme se ale ještě obecně k řádu dominikánů – někdy také označovaného jako Řád bratří kazatelů (Ordo Fratrum Praedicatorum, Ordo Praedicatorum S. Dominici), jehož členové si za jméno připisují označení OP. Jeho zakladatel, celým jménem Domingo de Guzmán, byl původně kanovníkem v katedrální kapitule v Kastílii a spolupracoval s biskupem Diegem z Azeveda. Řád patří mezi tzv. žebravé řády a byl schválen papežem Honoriem III. v roce 1216, přičemž převzal řeholi svatého Augustina a doplnil ji o některé prvky premonstrátských stanov. Řád klade důraz na zásadu apoštolské chudoby a na vzdělání. Jejich hlavním posláním a činností jsou kázání a misie. Rovněž se věnují vědecké práci, jejíž výsledkem je rozsáhlá publikační činnost. V roce 1233 byl řád pověřen papežem Řehořem IX. k výkonu inkvizice. Řeholní oděv se skládá z bílého hábitu, který je přepásán koženým pásem s růžencem, dále z bílého škapulíře s kapucí (škapulíř je výraz pocházející buď z latinského slova scapula, tj. lopatka, nebo ze slova scapulare, tj. zástěra, jedná se o pruh látky s otvorem pro hlavu, který se obléká přes ramena a hrudník a záda jako zástěra, aby ochránil spodní hábit před znečištěním), který má u laických bratrů barvu černou. Při cestách mimo dům oblékají řeholníci dlouhý černý plášť s kapucí. Užívání řeholní jména bylo zavedeno až od 15. století. Heslem je výraz „*Veritas*“ (pravda).⁷⁷

V českých zemích zavádějí dominikánský řád dva polští bratři původem z Krakova, Časlav a Hyacinth. Založili kláštery ve Znojmě a Olomouci (v roce 1212) a v Praze jim byl věnován kostel svatého Klimenta.⁷⁸ Řád se v Čechách i na Moravě velmi rychle šířil, při městech byly zakládány další nové kláštery. Jmenujme alespoň některé, například: Beroun, České Budějovice, Hradec Králové, Cheb, Chrudim, Jablonné v Podještědí, Klatovy, Kolín,

---

⁷⁶WINTER Eduard. Tisíc let duchovního zápasu, Ladislav Kuncíř, Praha, 1940, s. 36 – 39.

⁷⁷VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 118 - 119.

⁷⁸WINTER Eduard. *Cit. dílo (1940)*, s. 37.

Litoměřice, Ústí nad Labem a další.⁷⁹ Řád se šířil velmi rychle, už v roce 1358 měl 630 mužských klášterů.⁸⁰

V době, kdy jsem Jablonné v Podještědí osobně navštívila (léto 2018) působili v komunitě dominikánů čtyři bratři: P. Augustin Prokop OP (zastávající postavení vikáře kláštera), P. Angelik Mička OP (farní vikář), P. Pavel Maria Mayer OP (děkan) a Fr. Karel Šimon Hlavatý OP. Osobně jsem krátce hovořila pouze s bratrem Šimonem (narodil se v roce 1958 v Českém ráji), kterého jsem potkala ve městě, oblečeného do civilního (mimochodem velmi „alternativního“) šatu, když se zrovna věnoval svému koníčku fotografování. Do Řádu dominikánů vstoupil v roce 2005. Do té doby prožil velmi pestrý a zajímavý život, pracoval jako zahradník, zedník, poštovní doručovatel, zřízenec v nemocnici, ale také jako zaměstnanec v cirkusu nebo jako vychovatel a pedagog (a to od mateřské školy až po školu vysokou). V komunitě v Jablonném v Podještědí pomáhá při provozu baziliky nebo s úklidem, dále vaří a navštěvuje místní hospic.

5.3. Dominikánky

Dominikánky – někdy také označované jako Mnišky kazatelského řádu (Moniales Ordinis Praedicatorum) mají svůj původ ve společenství devíti žen, které konvertovaly od katarství. Tato skupina žen, pod vedením svatého Dominika, položila základ řádu dominikánek. Jeho členky si za jméno rovněž připisují označení OP. Řád přijal řeholi svatého Augustina a doplnil ji o některé články stanov svatého Sixta. Řád je kontemplativní, dodržuje přísnou klauzuru, důraz je kladen na chórovou modlitbu a manuální práci. Řeholní oděv je podobný jako u bratrů dominikánů. Tvoří jej bílý hábit a bílý škapulíř, pás s růžencem, černý závoj a černý plášť.⁸¹ Řídí se hesly: „*Laudare, benedicere, praedicare*“ (Chválit, žehnat, kázat), „*Veritas*“

79VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 118.

80Dostupné z <http://www.domunikanky.cz>

81VLČEK Pavel a kolektiv. *Cit. dílo (1997)*, s. 119 - 120

(Pravda) a „*Contemplari et Contemplata Aliis Tradere*“ (Rozjímané předávat dál). V roce 1358 měl řád 150 ženských klášterů.⁸²

V Čechách jsou první kláštery dominikánek zakládány už ve 13. století, a to v Hradci Králové a na Újezdě pod Petřínem. Je nutné rozlišovat od sester působících pod různými kongregacemi (u nás jde například o Českou kongregaci sester dominikánek).⁸³ Kongregační dominikánky nepodléhají přísné klauzuře, skládají tři sliby: slib čistoty, slib chudoby a slib poslušnosti.

Česká kongregace sester dominikánek byla založena 12. září 1889 a za její zakladatelku je považována sestra Matka Rajmunda Jindrová. Již od samého počátku je pak kongregace spojována se sveticí, blahoslavenou Zdislavou, která je patronkou kongregace. Sestry z kongregace zajišťovaly školní výuku, sloužily v sirotčincích a staraly se o mentálně postižené. Zlom přišel s druhou světovou válkou, kdy došlo ke zrušení většiny škol a některé klášterní budovy byly zabrány armádou a sloužily jako lazarety pro raněné německé vojáky. Sestry tak našly uplatnění v řemeslné výrobě, kdy vyráběly například slaměné pantofle nebo paličkovanou krajku. Dalším zásadním zásahem do života komunity byl komunistický převrat v roce 1948. Od této doby docházelo k postupnému zestátnění všech škol a od roku 1950 byly sestry v domácím vězení. Od roku 1951 pak byly některé sestry posílány do továren v pohraničí, některé mohly v objektech zrušených a zestátněných klášterů pečovat o mentálně postižené. Samozřejmě se v totalitním režimu sestrám nevyhnulo ani věznění, které bylo odůvodňováno ohrožováním komunistického režimu údajným náboženským rozvracením společnosti. Mezi lety 1950 až 1989 byl vydán zákaz přijímat do kongregace nové členky. Od doby založení kongregace až do roku 1989 žilo v České kongregaci sester dominikánek celkem 817 sester. Po pádu komunistického režimu se začala činnost kongregace znovu obnovovat v plné míře. Sestry se věnují převážně pedagogické a pastorační činnosti. Mají své komunity v Bojkovicích, Brně, Jablonném v Podještědí, Olomouci, Plzni, Praze a Střelici. Provozují několik zařízení, jako například Církevní střední

---

⁸²Dostupné z <http://www.dominikanky.cz>

⁸³VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha: Libri, 1997, s. 120.

školu pedagogickou a sociální v Bojkovicích nebo Katolický domov studujících v Praze a podobně. Mají hlubokou spiritualitu a hluboký osobní vztah k Bohu a k lidem. Jejich každodenní život je založen především na liturgii, modlitbě, růženci a lectio divina (Boží četba, svaté čtení).⁸⁴

Osobně jsem se setkala a pro svou práci jsem komunikovala se sestrami z České kongregace sester dominikánek, která má své hlavní sídlo v Brně. Cenné informace mi poskytla generální představená S. M. Krista OP. V Jablonném v Podještědí jsem pak hovořila se sestrami S. M. Guzmanou OP a S. M. Magdalenou OP a se setrou S. M. Benedictou OP, která působí v Praze při Katolickém domově studujících. Kongregačních dominikánek je v současné době (údaj je ke dni 4. 1. 2019, poskytnutý generální představenou kongregace) v České republice celkem 51, v Jablonném v Podještědí v létě 2018 působily dvě setry (S. M. Guzmána OP a S. M. Magdalena OP), nově zde jsou sestry S. M. Roberta OP a S. M. Františka OP. Zkratka S. M. před jménem řeholnice znamená sestra matka (z latinského Soror Mater). O vstup do kongregace se mohou ucházet ženy ve věku 18 – 30 let (nejlépe bezdětné), tzv. noviciátu předchází minimálně dvouletá doba přípravy. V současné době má kongregace jednu novicku, v roce 2018 byl zahájen noviciát, jedna sestra juniorka složila první sliby a další juniorka časné sliby obnovila (údaj je opět ke dni 4. 1. 2019, poskytnutý generální představenou kongregace). Osobní setkání a komunikace se sestrami pro mě byla velmi obohacující zkušeností. Můj prvotní ostych a respekt velmi brzy rozptýlily svou přirozeností, otevřeností a laskavostí. Jejich ochota věnovat mi svůj čas a odpovídat na mé dotazy, navzdory své práci, byla naprosto samozřejmá a upřímná. I přes mé rozporuplné pocity při návštěvě poutních míst spojených se Zdislavou z Lemberka, byla v setkáních se sestrami dominikánkami zřetelná Boží přítomnost a atmosféra těchto chvil se nedá zapomenout. Některé části našich rozhovorů jsou nepřenositelné do této práce a ani se netýkají jejího tématu, přestože jsou sestry Zdislavě hluboce oddané a svými životy to dosvědčují. Co mě

---

⁸⁴Dostupné z <http://www.dominikanky.cz>

ale překvapilo a co zde mohu zmínit je skutečnost, že sestry nemusí svůj hábit nosit neustále. Mohou se oblékat do civilního oblečení, například při činnostech, kdy by je řeholní oděv omezoval nebo dokonce ohrožoval jejich bezpečnost (například při sportu – nejvíce cyklistika, práci na zahradě či v domě – pokud je nutné vylézt na žebřík apod.), nebo i když vykonávají své civilní povolání. Vždy ale záleží na rozhodnutí sestry.

Dominikánky z kongregace rovněž úzce spolupracují se Zdislávkami – Sekulárním institutem Dílo blažené Zdislavy. Jedná se o ženský institut zasvěceného života. Historie tohoto jediného původem českého sekulárního institutu sahá do roku 1946, kdy jej založil dominikán dr. Jan Barnandin Skácel spolu s lékařkou MUDr. Marií Zdislavou Veselou, a to v Hradci v západních Čechách. Impulzem ke vzniku tohoto „charitativního“ spolku byla snaha zajistit v co největší míře pastorační služby na farnostech v pohraničí, kde po druhé světové válce zůstalo mnoho diecézí bez farářů. Sestry, přestože také skládají sliby chudoby, čistoty a poslušnosti, zůstávají v laickém postavení a pracují v civilních zaměstnáních. Spiritualita Zdislávek je, jak již sám název napovídá, založena na úctě ke svaté Zdislavě, kterou chápou jako svou ochránkyni a vzor pro svůj život. Mladší sestry působí ve svých farnostech. Věnují se především výuce náboženství, pastoračnímu doprovodu, pomáhají farářům, zajišťují péči o kostel a podobně. S komunitou také spolupracují i ženy a muži, kteří nejsou vázáni sliby. Kromě Hradce dále institut v průběhu let působil a sestry sloužily v Litoměřicích, Jablonném v Podještědí, Praze nebo v Mladé Boleslavi. Od roku 2004 sídlí komunita v obci Moravec v okrese Žďár nad Sázavou a spadá pod brněnskou diecézi. Současnou představenou Sekulárního institutu Dílo blažené Zdislavy je sestra Mgr. Bc. Lenka Bernadeta Nezbedová.⁸⁵

---

⁸⁵Dostupné z <http://www.zdislavky.wbs.cz>

Závěr

Ve své práci jsem se snažila o objektivní pohled na dobu středověku a o odstranění některých zažitých názorů na tuto dobu.

Pokusila jsem se nastínit proměny postavení žen z různých společenských vrstev a krátce jsem se zabývala institutem manželství a jeho pojetí.

Současně jsem chtěla představit svatou Zdislavu jako ženu, která je i v dnešní době velmi inspirující.

Rovněž jsem se pokusila přiblížit živost sester dominikánek v současnosti.

Jsem ráda, že jsem měla možnost znovu se utvrdit a prožít si spiritualitu Církve československé husitské, která je založena na osobním vztahu k Bohu, kdy je ve mně trvalá a hluboká důvěra v Boží blízkost v mém každodenním životě, i když není nutné ji pokaždé zřetelně pociťovat nebo bezprostředně prožívat. Jsem ráda, že se mohu sama přímo obracet na Krista a nepotřebuji, při vší úctě k sestrám dominikánkám, jejich oddanosti svaté Zdislavě i k jejich činnosti, žádné světce ani jejich ostatky jako prostředníky mezi mnou a Bohem.

Seznam literatury:

ANDĚL Rudolf, Český Dub. Severočeské nakladatelství, Ústí nad Labem, 1991, ISBN 80-7047-037-2

DINZELBACHER Peter. Světice nebo čarodějky, Vyšehrad, 2003, ISBN 80-7021-650-6

EDEL Tomáš. Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy, Praha, Česká expedice, 1993, ISBN 80-85281-33-3

ENNENOVÁ Edith. Ženy ve středověku, Argo, 2001, ISBN 80-7203-369-7

HANES Pavel. Dejiny křesťanstva, Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica, 2009, ISBN 80-88945-01-1

HOFFMAN K.. Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg, 1965, ISBN 3-451-220121

KALISTA Zdeněk. Blahoslavenná Zdislava z Lemberka, Praha: Zvon, 1991, ISBN 80-7113-042-7

KROFTA Kamil. Malé dějiny československé, Matice česká, Praha, 1946

KYBAL Vlastimil. Svatá Anežka Česká, Historický obraz ze 13. století, L. Marek, Brno, 2001, ISBN 80-86263-14-2

LENDEROVÁ Milena a kol.. Eva nejen v ráji, Karolinum, 2002, ISBN 80-246-0375-6

NODL Martin, ŠMAHEL František. Člověk českého středověku, Argo, 2002, ISBN 80-7203-448-0

PERNOUDOVÁ Regine. Žena v době katedrál, Vyšehrad, 2002, ISBN 80-7021-544-5

POLC Jaroslav. Světice Anežka Přemyslovna, Praha: Česká katolická charita, 1989, VA 13,23

ŘÍČAN Rudolf, MOLNÁR Amadeo. Dvanáct století církevních dějin, Kalich, Praha, 2008, ISBN 978-80-7017-064-9

SPUNAR Pavel. Kultura českého středověku, Odeon, Praha, 1987, 403 22 8.58

SVATOŠ Ambrož M.. Blahoslavenná Zdislava, Olomouc: Krystal, 1948, Nr. 11490

VANÍČEK Vratislav. Velké dějiny Zemí Koruny České, Paseka, Praha, 2000, ISBN 80-7185-273-2

VLČEK Pavel a kolektiv. Encyklopedie českých klášterů, Praha, Libri, 1997, ISBN 80-85983-17-6

VONDRUŠKA Vlastimil. Zdislava a ztracená relikvie, Moba, Brno, 2017, ISBN 978-80-243-7614-1

VRBOVÁ Alena. V Erbu Ivce, Román o Zdislavě z Lemberka, Praha, Garamond, 2015, ISBN 978-80-7407-245-1

WINTER Eduard. Tisíc let duchovního zápasu, Ladislav Kuncíř, Praha, 1940, N. 2293

ŽEMLIČKA Josef. Přemysl Otakar I., Svoboda, Praha, 1990, ISBN 80-205-0099-5

ŽEMLIČKA Josef. Století posledních Přemyslovců, Melantrich, Praha, 1998, ISBN 80-7023-281-1

Kronika tak řečeného Dalimila, Praha: Svoboda, 1977, 73/508-21.8.5

Internetové zdroje:

<http://www.dominikanky.cz>

www.jablonnevp.cz

www.zdislava.cz

[www:https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdislava_z_Lemberka](https://cs.wikipedia.org/wiki/Zdislava_z_Lemberka)

<http://www.zdislavky.wbs.cz>

Přílohy:

Fotodokumentace ze srpna 2018, autor Štěpánka Šolcová

1. Kaple sv. Wolfganga
2. Chrám sv. Vavřince a sv. Zdislavy
3. Rakev s ostatky sv. Zdislavy
4. Relikviář sv. Zdislavy – vzdálený pohled
5. Relikviář sv. Zdislavy – detail
6. Tabulka s poděkováním sv. Zdislavě
7. Obraz s motivem uzdravení očí
8. Gloriet u Zdislaviny studánky
9. Socha světice v gloriету
10. Johanitská komenda v Českém Dubu
11. Velký sál v komendě
12. Kaple sv. Jana Křtitele v komendě
13. Zbytky zdí původního špitálu u kostela Seslání Ducha svatého v Českém Dubu
14. Věž kostela Seslání Ducha svatého v Českém Dubu – detail „morové“ hlavy

Foto č. 1

Foto č. 2

Foto č. 3

Foto č. 4

Foto č. 5

Foto č. 6

Foto č. 7

Foto č. 8

Foto č. 9

Foto č. 10

Foto č. 11

Foto č. 12

Foto č. 13

Foto č. 14